

Írás a falon

Dániel könyve 5. fejezetének
írásmagyarázata

Jáki Péter

Budapest
1999

Rembrandt: Belszár lakomája

The Feast of Belshazzar c. 1635 ; Oil on canvas, 167 x 209 cm

National Gallery, London

Bevezetés

Dániel könyvének 5. fejezetét a Biblia jelentős fejezetének tekinthetjük két ok miatt is. Elsősorban azért, mert a Biblia hitelességének egyik fényes bizonyítéka, másodsorban azért, mert olyan fontos témát hoz számunkra közelebb, mint az utolsó ítélet kérdése.

Ennek a dolgozatnak a témája: Babilon bukása. Miközben szemléljük a bibliai leírásban a világ első nagy birodalmának elesését, a próféciák teljeseését, észre kell vennünk, hogy a nemzetek történelme nekünk szól. *"Mindezek pedig példaképpen estek rajtuk; megíratlak pedig a mi tanulságunkra, kikhez az időknek vége érkezett."*¹ Mint ahogyan a vízözön története a Krisztus eljövetelkor bekövetkező ítéletet jelképezi,² Belszár története is az utolsó ítélet képét vetíti elénk. A különbség csak az a kettő között, hogy a vízözön egyetemes történelmi eseményre mutat példát, Belszár története pedig sokkal személyesebb. *"Mert ha szándékosan vétkezünk ... akkor nincs többé bűnökért való áldozat, hanem az ítéletnek valami rettenetes várása"*³ Ez volt az, amit Belszár, Babilon királya átélt, és ez lesz az, amit az utolsó ítéletben minden – Krisztus kegyelmét el nem fogadó ember – át fog élni.

Ki is volt valójában Belszár? Sokáig azt gondolták róla, hogy nem is létezett, csupán a képzelet szüleménye. Egészen a XIX. század közepéig egyetlen történelmi bizonyíték e király létezésére a Biblia volt. Sokan mind a mai napig nem ismerik azokat a régészeti leleteket, melyek segítettek abban, hogy tisztázódjon Belszár személyazonossága és szerepe az ókori történelemben. Az egyetlen könyv, amely ezeket a leleteket összefoglalva ismerteti: **R. P. Dougherty: Nabonidus and Belshazzar** című műve, mely Magyarországon csak másolatban férhető hozzá a Magyar Tudományos Akadémia Ókori Gyűjteményében, Budapesten. Mindezidáig sokan hivatkoztak erre a könyvre, és a benne található leletekre, én konkrét idézeteket is bemutatok ezekből a leletekből.

A dolgozat műfaja szerint exegézis, vagyis írásmagyarázat, szövegelemzés. Tekintettel a fejezet történet-leírási jellegére a szövegelemzést, és a szövegmagyarázatot – az írásmagyarázat klasszikus szabályaival ellentétben – egy fejezetben vontam össze. A lábjegyzetekben elsősorban az igehely megjelöléseket, és a forráshivatkozásokat, valamint a jelentősebb személyek életrajzi adatait tüntettem fel. *Melanchton Fülöp* állított fel egy olyan szabályt, amelynek nagyon nehéz eleget tenni, – mégis – amely elengedhetetlen a helyes írásmagyarázathoz: **az írásmagyarázónak értenie kell a bibliai nyelvekhez.** Úgy gondoltam, hogy az eddigi ismereteim alapján megpróbálom ezt a szentírási szakaszt nyelvileg is

¹ I. Kor. 10:11

² lásd pl. Lk. 17:26,30 és II. Pt. 3:6-7

³ Zsid. 10:26-27

elemezni, mert biztos, hogy nagyon sok új ismeretet nyerhetünk az ilyen jellegű megközelítésből is. Céлом volt, hogy minden kifejezést gondosan megvizsgáljak, tudván azt, hogy egy-egy kicsiny szó is milyen messzemenő jelentőséggel bírhat. Tisztában vagyok azzal, hogy egy-egy fejezet értelmezésekor, mindig szem előtt kell tartanunk az adott könyv teljes összefüggését, hogy a részletekbe menő magyarázat során se térjünk el az eredeti mondanivalótól. Éppen ezért fel kell tárnunk Dániel könyvének szerkezetét, kiemelve az ötödik fejezet szerepét a könyv mondanivalójából.

Dániel könyve a Biblia talán legvitatottabb, legtöbbet támadott könyve. Azt lehet mondani, hogy szinte megszakítás nélkül, állandóan a kritikusok pergőtüzében volt, főként az utóbbi két évszázad alatt – a bibliakritika kialakulásával – minden eddiginél nagyobb hévvel és makacssággal támadták, és támadják ma is. Ezért tartottam fontosnak, hogy a szerzőség kérdéséről is szóljak röviden az ószövetségi bevezetés-tudomány tükrében.

Tekintettel a fejezet történelmi jelentőségére, egy kicsit bővebb régészeti, történelmi ismertetéssel kiegészítve, igyekeztem hangsúlyt helyezni a már említett Belszár kérdésre.

Dániel könyve az ószövetségi bevezetés-tudomány tükrében

Ebben a fejezetben azt vizsgáljuk meg, vajon mi az oka annak, hogy Dániel könyve a Biblia legtöbbet támadott könyvévé vált. A rendelkezésünkre álló történeti, filológiai és irodalomtörténeti adatok alapján előfeltételek nélkül tekintjük át a szerzőség kérdését.

Már az ókorban megkérdőjelezték Dániel próféta személyét és próféciáit. **Hieronimus**⁴ arról tudósít, hogy a harmadik században egy **Porphyrios**⁵ nevű neoplatonista bölcselet azt bizonygatta, hogy Dániel könyve hamisítvány, és csak a makkabeusi háborúk korában keletkezett a szorongattatott zsidóság vigasztalására. Az újkor elején azután **Spinoza**,⁶ – aki 1670-ben kiadott tanulmányában, melyben megpróbálta a Bibliát irodalomtörténeti szempontból vizsgálni – ezt írja: „Állítom tehát, hogy Dániel, Ezsdrás, Eszter és Nehémiás könyvét egy és ugyanaz a történetíró írta.”⁷ Spinoza kortársa **Newton**⁸ szerint, csak a 7-12. fejezeteket írta Dániel, az első hat fejezet különböző szerzők írásaiból összeállított gyűjtemény, melynek valószínűleg Ezsdrás volt az összegyűjtője. A XVIII. század végén a modern racionalizmus következményeként kialakult a teológusok körében a történetkritikai szemlélet. Ennek lényege az volt, hogy a Bibliát ugyanolyan történeti és irodalmi kritikának kell alávetni, mint a többi ókori iratot. Megtörtént a Biblia „mítosztalanítása”, mindent elvetettek, ami racionálisan nem megmagyarázható dolog. Ekkor került sor Dániel próféta szerzőségének megvitatására is, és az a nézet erősödött meg az ószövetségi tudományban, hogy a könyv írója nem lehet Dániel, hanem egy ismeretlen szerző, aki valószínűleg a makkabeusi szabadságharc alatt élt. Ezzel vissza is kanyarodunk **Porphyrios**-hoz, és ha az okokat vizsgáljuk, azt láthatjuk, hogy ez a szemlélet azért alakult ki, mert a kritikusok elképzelhetetlennek tartották, – és tartják ma is – hogy bizonyos eseményeket ilyen tévedhetetlen pontossággal meg lehet jövendölni, és ebből arra következtek, hogy a könyvet bizonyára ezen események beteljesedése utáni időben írták. „A könyvnek több részlete IV. Antiochus Epiphanes korára (Kr. e. 175-164) vonatkozik (pl. 8:9. skv. 11:21. skv.) s különösen a 11. rész jövendölés-formájú történetírása nevezetes ebből a szempontból, minthogy a Szeleukidák és a Ptolemaisok történetét részletezi egészen a makkabeus-szabadságharc első sikeréig, legtávolabb IV. Antiochus haláláig, tehát Kr. e. 164 végéig.”⁹ A könyvben a kritikusok történeti hibákat véltek felfedezni, nyelvileg és irodalomtörténetileg is több ponton összeegyeztethetetlennek tartották az ie. VI. századi helyzettel.

⁴ Eusebius Hieronimus (347-420) ismertebb nevén Szent Jeromos, dalmát szerzetes, a Vulgata fordítója

⁵ Porphyrios (233-304) új platonista gondolkodású bölcselet

⁶ Benedictus (Baruch) Spinoza (1632-1677), a XVII. század legjelentősebb filozófusa

⁷ Spinoza: Teológiai-politikai tanulmány, Akadémiai Kiadó, Budapest 1953. 169. oldal

⁸ Sir Isaac Newton (1643-1727), angol természettudós, prófécia-magyarázó

⁹ Dr. Tóth Kálmán: Történet és eschatológia Dániel könyvében. Teológiai Szemle 1962. 3-4. 81. oldal

Vizsgáljuk meg ezután, mi is a helyzet valójában. Az első kérdés amivel szembe kell néznünk, a könyvben fellelhető nyelvi kettősség. A könyv ugyanis két nyelvű: héber nyelven kezdődik, majd a 2. fejezet 4. versében átvált arám nyelvre, mely egészen a 7. fejezet 28. verséig tart. A kétnyelvűsége a kommentárok különböző okokat hoznak fel. Vannak akik két különböző forrás egybedolgozásának tartják a két nyelvi részt. Nehéz feltételezni azonban, hogy ilyen pontos forrás-összedolgozás lehetséges lenne. Mások azt feltételezik, hogy a történeti rész azért arám nyelvű, mert a népnek íródott, a prófécia pedig a tudósoknak készültek, ezért héber nyelvűek. Ez a magyarázat azért nem helyes, mert nem veszi figyelembe, hogy az arám részben – a 2. illetve a 7. fejezetben – két nagyfontosságú prófécia is van, és nem tudja megmagyarázni az 1. fejezet héber nyelvű szövegének problémáját sem. Az utóbbi években a történeti kutatásoknak köszönhetően fény derült az Újbabiloni Birodalom társadalmi szerkezetére és nyilvánvalóvá lett, hogy a kaldeus származású katona nép tartotta kezében a hatalmat. Az uralkodó osztály tagjai arámi nyelvet beszélő, Dél-Mezopotámiából származó kaldeusok voltak. Ez a magyarázata annak, hogy a király udvari emberei arámul beszéltek vele, és nem babiloni nyelven. Ez alapján feltételezhetjük, hogy a könyv szerzője arám nyelven kezdte meg mondanivalójának feljegyzését, majd amikor újabb feljegyzéseket készített, azt már héber nyelven írta le. A könyv egyes részei, így más-más időpontban íródhattak: az első fejezet héberül, valószínűleg Kürosz uralkodásának idején. A második fejezetet héberül kezdte, majd azon a ponton, ahol a kaldeusok megszólalnak átváltott arámra. A 3-6 fejezetek arám nyelven íródtak különböző időpontokban, a 7. fejezet látomása szintén arámul van lejegyezve. A 8-12 fejezeteket pedig héberül jegyezte le Dániel. Ez a nyelvi jelenség arra az időre jellemző, amikor héberről arámra tért át a zsidó nép, vagyis az ie. VI-V. századra, ahogyan ez a nyelvi kettősség Ezsdrás és Nehémiás könyvében is fellelhető.

A könyv héber nyelve szabályos, szép, de aramizáló héber, a legkésőbbi próféták nyelvével rokon. Ez azonban nem használható fel érvként amellet a feltevés mellett, hogy a könyv későbbi időpontban keletkezett, hiszen mi oka lehetett volna egy makkabeusi korban élő zsidó szerzőnek, hogy könyvének egyik részét héber, másik részét arámi nyelven írja meg.

Bár a Dániel könyvében használt arámi nyelv helyesírási sajátosságai igen közeli kapcsolatot mutatnak az ie. IV-III. századi nyugat-ázsiai arámi nyelv helyesíráásával,¹⁰ ez azonban tulajdonítható annak, hogy könyv későbbi másolói modernizálni igyekeztek a könyv nyelvezetét. A nyelvi vizsgálatok babiloni nyelvi hatásokat mutattak ki az arám részekben, kb. 50 helyen.¹¹ Ezek elsősorban a szórendben, vagy mondatfűzési módban jelentkeztek, de az arám szöveg 20 akkád jövevényszava is babiloni környezetről árulkodik, ami ellentmond a makkabeusi kor nyelvi környezetének.

¹⁰ Részletes indoklását lásd: Sziklay Gy. Sziárd: *A zengirlii föliratok, elephantinei papyrusok és Dániel könyvének arámi nyelve* című munkájában, Budapest 1914., 79-81. l.

¹¹ lásd: Szigeti Jenő: *Dániel próféta könyvének magyarázata*, Békéscsaba, 1973. 6. l.

A könyvben 15 perzsa eredetű szó van.¹² Ezeknek a perzsa jövevényszavaknak a jelenléte egyáltalán nem különös, ha figyelembe vesszük, hogy Dániel élete végén kapott parancsra állította össze könyvét,¹³ amikor perzsa környezetben élt.

A legérdekesebbek a görög jövevényszavak. Mind a négy szó a Dán. 3:5-ben fordul elő, és mind a négy hangszert jelöl.¹⁴ A kisázsiai görögök zenei téren kiemelkedő tehetségűek voltak, így Mezopotámiában is szívesen alkalmaztak görög művészeket. Ezek ismertették meg a görög hangszereket Babilonban, ahol a hangszerrel együtt a nevüket is könnyen átvehették. A görög szavak előfordulása nem meglepő azért sem, mivel más babiloni szövegekben is találunk görög utalásokat.¹⁵

Ezek alapján azt mondhatjuk, hogy nyelvi szempontból nem találunk olyan bizonyítékot, mely a korra utalna, sokkal inkább az ellenkezőjét láthatjuk, hiszen a nyelvi kettősség és a babiloni nyelvi hatások megmagyarázhatatlanok a makkabeusi környezetben.

A könyv irodalmi egysége olyan szembetűnő, hogy azt legtöbb bibliamagyarázó is egyértelműen elismeri. A szerkesztés, a szerkezet és a könyv gondolatmenete olyan világos és olyan harmonikusan összefüggő, hogy szinte megszegényíti a kritikusok más irányú feltevéseit.¹⁶

Az 1947-ben felfedezett Holt-tengeri tekercsek között az első barlangban talált több száz töredék között három töredékes példány Dániel könyvéből származik.¹⁷ Ezeket összehasonlítva a maszoréta szöveggel 16 csekély eltérést találtak, melyek például fordításkor fel sem tűnnének. Egyike, mely az ie. II. században íródott tartalmazza Dán. 2:4-et. Ez azért is különösen fontos, mert a héber nyelvről arám nyelvre való átváltás ugyanúgy megvolt ezen a helyen a szövegben, mint ahogyan az addig ismert sokkal későbbi feliratokban. Ezek a tények kétségtelenül bizonyítják, hogy Dániel könyvének szövege azonos az ie. II-I. századi szöveggel, melyet Krisztus korában használtak.

Ha megvizsgáljuk az újszövetségi visszahivatkozásokat, azt láthatjuk, hogy Krisztus és az apostolok több mint száz alkalommal idézik Dániel könyvét. Nézzük meg ezek közül a legfontosabbakat.

1. Jézus Krisztus visszahivatkozásai nagy eszkatológikus¹⁸ beszédében:
„Mikor azért látjátok majd, hogy az a **pusztító utálatosság**, a melyről **Dániel próféta szóltott, ott áll a szent helyen (a ki olvassa, értse meg).**”¹⁹ Ez a hivatkozás Dán. 9:26-27. és 12:11.

¹² im. 6. l.

¹³ Lásd: Dán. 12: 4.

¹⁴ קִיְתָרוֹס - görögül: kiquaraj, mely hárfát jelent, סוּמְפֻנִיָּה - görögül: sumfwniáj, mely dudát jelent, פְּסִנְתָּרִיָּן - görögül: yal thribu, mely lantot jelent, és végül אֶסְבֻּכְחַי - görögül: sambukhj, mely egy barbár húros hangszert jelöl.

¹⁵ Lásd pl. a Susai palota feliratát, Idézi: Dániel könyve írásmagyarázati jegyzet, Sola Scriptura Főiskola, 5. l.

¹⁶ Többen feltételezik, hogy a könyvet több szerző írta (pl. J.G. Eichorn, idézi: Dr. Zsiros József: Dániel könyve, Sárospatak 1937., 2. l.) A könyv szerkezetének ismertetését lásd a 4. fejezetben.

¹⁷ Ezek: Dán. 1:10-17, 2:2-6, 3:22-30.

¹⁸ Az eszkatológia (eszkatológia) a világ végével kapcsolatos tudomány

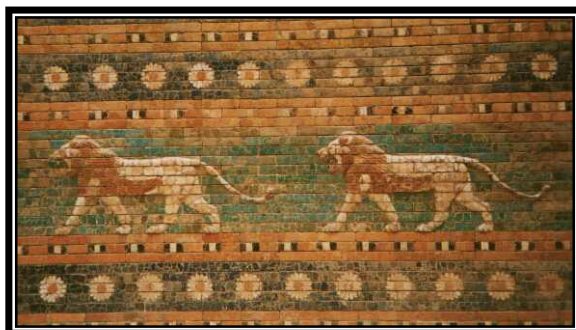
¹⁹ Mt. 24: 15. vö. Mk. 13: 14, Lk. 21: 20-22.

versére. „És akkor feltetszik az **ember Fiának** jele az égen. És akkor sír a föld minden nemzetsége, és meglátják az **embernek Fiát** eljönni az ég felhőiben nagy hatalommal és **dicsőséggel.**”²⁰ Utalás Dán. 7: 13-14-re.

2. Az apostolok hivatkozásai:

„A ki ellene veti és fölébe emeli magát mindannak, a mi Istennek vagy istentiszteletre méltónak mondatik, annyira, hogy maga ül be mint Isten az Isten templomába, Isten gyanánt mutogatván magát.”²¹ Utalás Dán. 7: 25-re, és 11: 36-ra. Legtöbb utalást Jelenések könyvében láthatjuk.²² Ezek már önmagukban is bizonyítják számunkra a könyv hitelességét.

Végezetül szóljunk a könyv önvallomásáról. Dániel próféta számos szövegrészben egyes szám első személyben beszél önmagáról: „látomás jelenék meg nékem, Dánielnek”²³, vagy „szétekintettem én, Dániel.”²⁴ Bár a történelmi részekben a szerző egyes szám harmadik személyben beszél magáról, azt mondhatjuk, hogy ezt azért teszi, mert nem élményeiről akar szólni, hanem Isten cselekedeteiről, melynek ő is részese. Csak egy olyan ember írhatta le ezeket a történelmi tényeket, aki csakugyan ott élt, és tisztában volt a babiloni étellel és szokásokkal. A próféta pedig állítja, hogy személyesen kapta azt az isteni parancsot, hogy megőrizze ezt a könyvet.²⁵

Mozaikkép Babilonból

²⁰ Mt. 24: 30.

²¹ Pál hivatkozása: II. Thessz. 2: 4.

²² Pl. Jel. 1: 13-14 - Dán. 10: 5-6, stb.

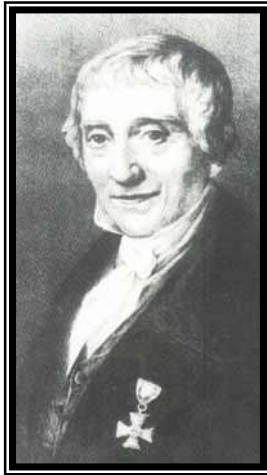
²³ Dán. 8: 1.

²⁴ Dán. 12: 5.

²⁵ Dán. 12: 4.

A történelmi háttér

Babilon bukása tulajdonképpen egy világbirodalom bukása volt. Ennek pontos körülményei a mai napig nem tisztázottak teljesen, és – bár vannak még kérdőjelek – amit tudhatunk azt – egyfajta dokumentumgyűjteményként – igyekszem röviden ismertetni.

Georg Friderich Grotefend
(1775-1853)

A régi asszír és babiloni ékírási dokumentumok egészen a múlt század elejéig rejtve voltak előttünk. Bár 1616-ban az itáliai Pietro della Valle által már eljutottak Európába az ősi babiloni kultúra első írásos emlékei, a titokzatos „szög” alakú írásjelek megfejtése – különböző tudósok próbálkozásai és előmunkálatai után – 1802-ben egy német gimnáziumi tanárnak, **Grotefendnek**²⁶ sikerült először. Az Ókori keletkutatás a politikai helyzet miatt igazából csak a XIX. század közepe táján kezdődhetett meg, és az első jelentős eredmény **Botta**²⁷ nevéhez fűződik, aki 1842-ben az ősi Ninive helyén kezdett először ásni. Eredményeinek köszönhetően ettől fogva, gyors egymásutánban hatalmas asszír királyi paloták egész sorát ásták ki. Az egyik legeredményesebb ásatónak az angol szolgálatban álló **Layard**²⁸ számított, aki egy ie. VII. századi könyvtárban mintegy 25 000 agyagtábla- és felirattöredék felfedezésével, az ékírás megfejtése után lehetővé tette az ókori kultúrák történetének behatóbb megismerését. Azonban neki sem sikerült az ami a német **Koldeweynek**,²⁹ akinek nevéhez fűződik Babilon feltárása. Az említettekén kívül, még komoly érdemeket szerzett magának, mégpedig az ékírási szövegek megfejtésében négy tudós: az angol **Rawlinson**,³⁰ az ugyancsak angol **Talbot**,³¹ az ír **Hinks**,³² valamint a német-francia **Oppert**.³³ A londoni Ázsiai Társaság megbízásából, egymástól függetlenül végeztek fordításokat, és munkájuknak köszönhetően ma már számos kutató elolvassa az ékírást. Elsősorban ez teszi számunkra hozzáférhetővé az egykori emberek történetét.

²⁶ Georg Friderich Grotefend (1775-1853) gimnáziumi igazgató, tudományos nyelvi egyesület alapítója, az ékírás megfejtője.

²⁷ Paul Émile Botta (1802-1870) francia konzul, régész és utazó

²⁸ Austen Henry Layard (1817-1894) francia születésű, angol szolgálatban álló tudós volt

²⁹ Robert Koldewey (1855-1925) német építész, archeológus

³⁰ Henry Creswicke Rawlinson (1810-1895) angol katonai, majd főkonzul, az angol parlament tagja volt

³¹ Talbot William Henry Fox (1800-1877) angol tudós

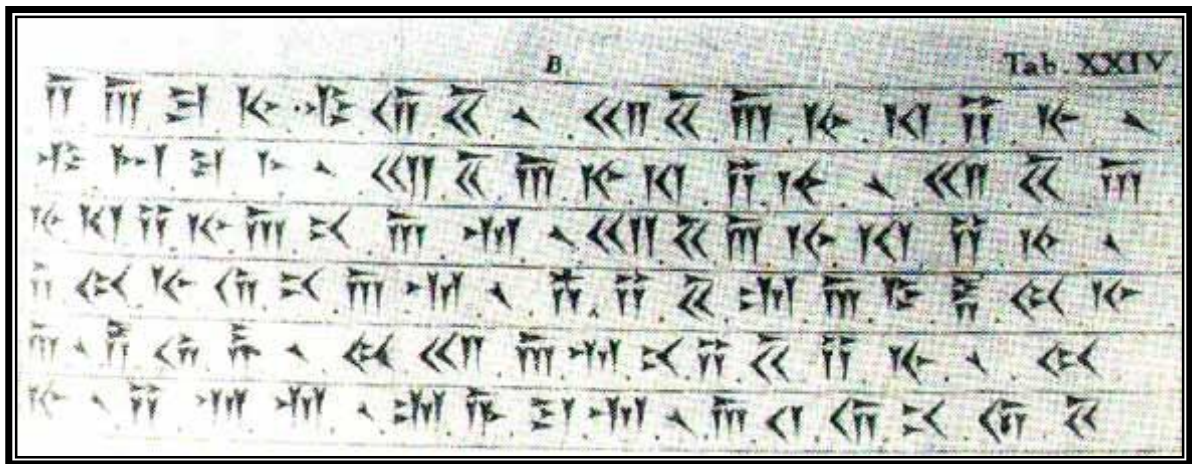
³² Edward Hincks (1792-1866) ír tudós, aki megállapította azt, hogy a babiloni ékírás szótag és nem betűírás, és hogy bizonyos szavak jelölésére úgynevezett értelmezőjeleket, determinatívumokat használnak

³³ Oppert Jules (1825-1905) orientalista

Az újbabiloni birodalom utolsó uralkodójának történetéről szóló dokumentumok, melyekből idézünk két csoportba oszthatók:

1. Eredeti ékírásos szövegek babiloni nyelven az ie. VI. századból

- *Nabonid krónikája* - melyet *Prof. Theophilus G. Pinches* publikált 1882-ben. Ez évről-évre haladó beszámolót tartalmaz Nabonid 17 éves uralkodásáról, sajnos töredékesen.
- *Perzsa verses beszámoló Nabonidról* - melyet *Sidney Smith* publikált 1890-ben. Ez a szöveg minden kétséget eloszlat a Belsazárra ruházott királyságot illetően.
- *Nabonid szteléje* - melyet *Messerschmidt* adott ki először 1896-ban. Ebben Nabonid megemlékezik az előtte uralkodókról, és trónralépéséről.
- *Kürosz féle henger* - melynek szövegét *F. H. Weissbach* közli 1911-ben. Ez a kiálltvány közvetlenül Babilon elfoglalása után született.
- *Ékírásos szöveg Nabonid 12. évéből* - feljegyez egy esküformulát, melyet *Prof. Theophilus G. Pinches* publikált 1916-ban.
- *A kaldeai Ur zikkuratjából (templomtornyából) való henger* - mely Nabonid imádságát tartalmazza.
- *Üzleti, és egyéb dokumentumok* - melyeket *Strassmaier, Contenau, Clay,* és *Dougherty* publikáltak az 1920-as években, fontos utalásokat tartalmaznak Belsazárra nézve.
- *Harrani felíratok* - melyek szövegét *J. C. Gadd* publikálta 1958-ban. Információt ad Nabonid Témabeli tartózkodásáról.

Ékírásos tábla

2. Görög források, melyeket görög történétírók jegyeztek le ie. V-III. századig:

- *Hérodotosz* (ie. 484-425) - a történétírás atyja, munkájának első kötetében találkozunk a babiloni uralkodókkal.
- *Xenophón* (ie. 431-355), legfontosabb munkája a *Kürosz nevelkedése* mely részletesen leírja Babilon elfoglalását.

A dokumentált történelmi háttér az alábbiak szerint tekintjük át:

Nabonid uralkodása 3. évéből származik híres stéléje,³⁴ melyben megemlékezik az előtte uralkodott királyokról, ill. utalásokat tesz saját trónralépésének körülményeire. Ebből idézünk most részleteket:

*"Anunitum, akinek a lakóhelyét az ellenség korábban Arrapha belsejébe helyezte át; szentélyét Gutium rombolta le **Nergal-sar-uszur** ezt megújítván, istenséghez illő burkolóval fedte be.*

*... Amikor napjai beteltek és sorsának ösvényére lépett, **Labasi-Marduk**, a kisebbik fia, akinek semmi esze nem volt, az istennek nem tetsző, a királyság trónját elfoglalta.*

*... A palotába cipeltek engemet, mindannyian a lábamhoz borultak, s megcsókolták a lábamat, magasztalták királyi méltóságomat. Marduk, Uram szavára az ország urává emelttem, miközben hangoztatták: "Az ország atyja! Nincs hozzá hasonló! **Nabú-kudurri-uszurnak**, és **Nergal-sar-uszurnak**, ez előttem uralkodott királyoknak utódja vagyok én. A seregeik a kezem alá vannak rendelve. Parancsukkal kapcsolatban nem vagyok késedelmes, vágyukat nagy örömmel helyeslem. **Avil-Marduk**, Nabú-kudurri-uszur fia és **Labasi-Marduk** Nergal-sar-uszur fia ...*

... Íme, éppen én vagyok a király, aki kedves a szívednek, akinek a királyság utáni vágyódás nem volt meg szívemben ..."

A királyok uralkodási éveinek pontosításához nagy segítséget nyújtott, hogy megtalálták **Nabonid anyjának feliratát Háránban,**³⁵ melyben részletesen felsorolja a babiloni királyokat és uralkodásaik éveit. Ezen túlmenően beszél fiának tisztségeiről is:

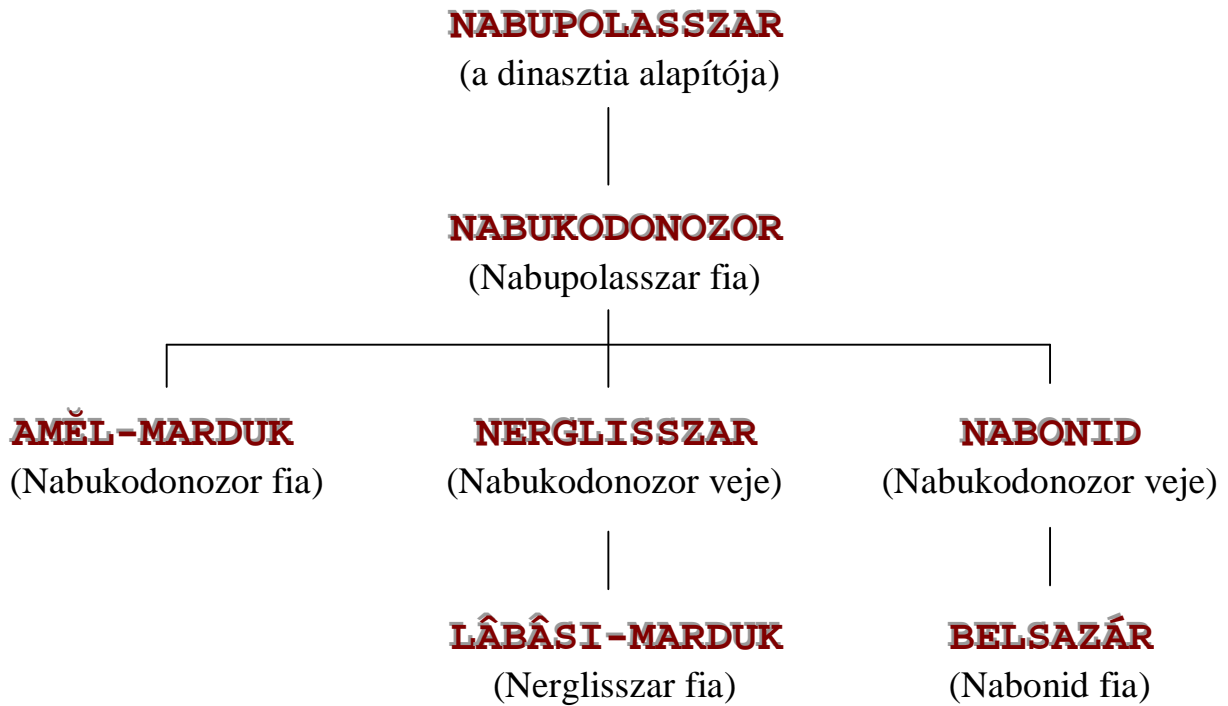
"Assur-ban-apli, Asszíria királyának 20. évétől, melyben születtem, Assur-ban-apli 42. évéig, Assur-etilil?-ani, az ő fiának 3. évéig, Nabú-apal-uszur 21. évéig, Nabú-kudurri-uszur 43. évéig, Avil-Marduk 2. évéig, Nergal-sar-uszur 4. évéig, 95 éven át, mivel hatalmas istenségének szentélyét felkerestem ... Sin, az istenek királya reám pillantván, Nabú-naidot, a méhemből származó egyetlen fiút a királyságra elhívván ... valamennyi országot az ő kezébe tette le.

... Nabú-naidot, a méhemből származó fiút Nabú-kudurri-uszur, Nabú-apal-uszur fia, és Nergal-sar-uszur, Babilon királya elé állítottam, és ő világosban és sötétben őrizte őket, ami jónak látszott előttük mindig azt tette ..."

³⁴ Idézi: Ókori Keleti Történeti Chrestomathia, Tankönyvkiadó, Budapest, 228-230. l.

³⁵ i.m. 232-234. l.

Az újbabilóniai birodalom uralkodóit az alábbi dinasztia tábla mutatja: ³⁶

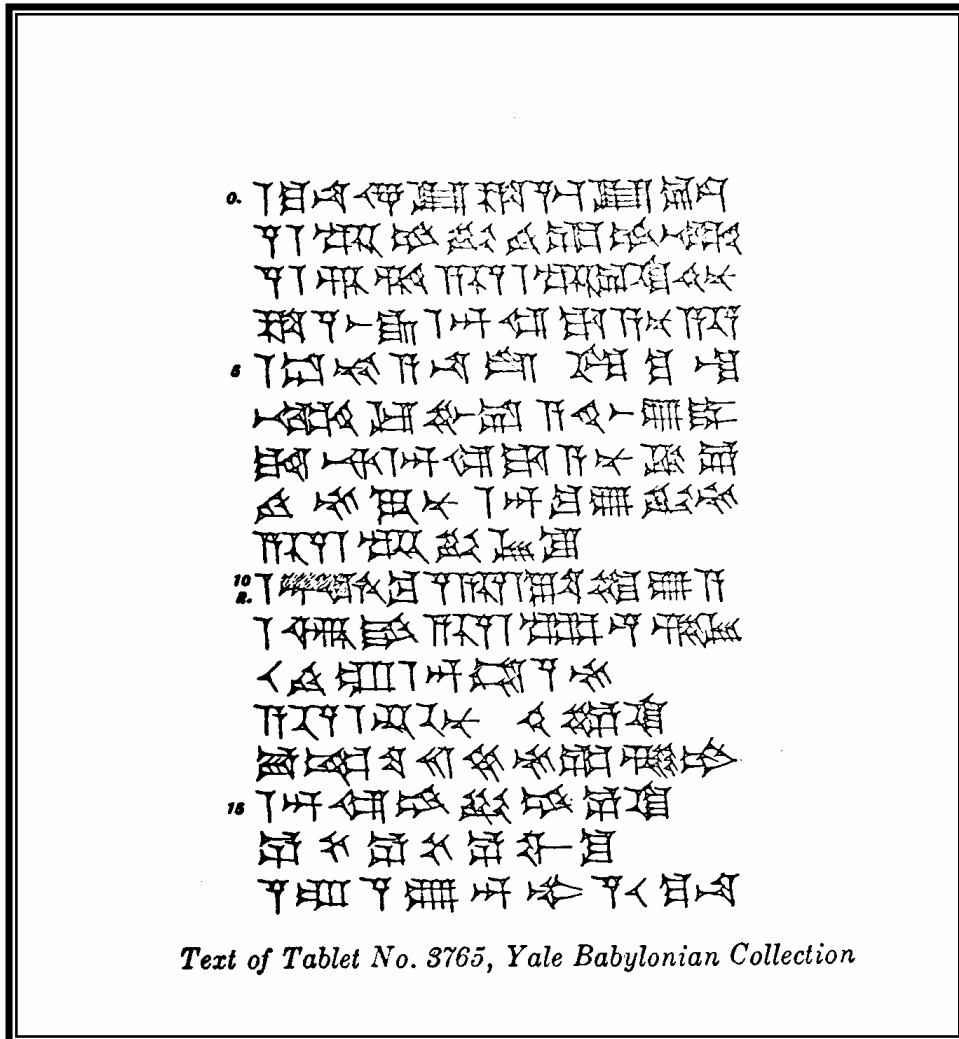

Időrendben:

Név	Uralkodási idő	Összesen
NABUPOLASSZAR	(ie. 626/625-605)	21 év
NABUKODONOZOR	(ie. 605-562)	43 év
AMËL-MARDUK	(ie. 562-560)	2 év
NERGLISSZAR	(ie. 560-556)	4 év
LÂBÂSI-MARDUK	(ie. 556)	9 hónap
NABONID	(ie. 556-539)	17 év
BELSAZÁR	(ie. 550/549-539) Régensként	11 év
Az újbabiloni birodalom fennállása összesen:		87 év

³⁶ R.P. Dougherty nyomán: Nabonidus and Belshazzar, Yale University Press, New Haven 1929., 79. l.

Belsazárról való első ékirásos emlékünkből, Nerglisszar trónra lépésének évéből ie. 560-ból származik:

Ékirásos tábla ie. 560-ból

„1 mina és 17 sékel ezüst, mely 1 sékeles darabokból áll **Bél-sar-uszur**³⁷ tulajdona, aki főtisztviselője a királynak, befizetve Rimut által, aki Enlil-kidinnu fia, az ezüst, mely Nergal-dánu-tól származik, aki Mukin-zér fia, az útért, akárhogy legyen is a fele illeti a haszonnak, amelyet Nergal-dánu-val fog megosztani”³⁸

³⁷ A Belsazar és a Bél-sar-uszur név közti kapcsolatot lásd Dán. 5: 1 magyarázatánál

³⁸ Yale Babylonian Collection No. 3765., Idézi: Dougherty: Nabonidus and Belshazzar., 67. l.

Ez alapján láthatjuk, hogy Belsazar elég idős volt már ie. 560-ban, hogy fontos kormányzati pozíciót foglaljon el. Hogy ez a Bél-sar-uszur, valóban Nabonid király elsőszülött fia volt azt a későbbiekben látni fogjuk. Tehát Belsazar születésének ideje körülbelül ie. 585 körülre esik. Ez Nabukodonozor uralkodásának 20. éve. Hozzávéve azt, hogy Nabonid előkelő szolgálatot látott el Nabukodonozor idején, elég valószínűnek látszik, hogy elsőszülött fia is fontos pozíciót láthatott el Nerglisszar uralkodása idején. Dougherty könyvében hosszasan bizonyítja, hogy Nabonid Nabukodonozor lányát vette feleségül, akit Hérodotosz Nitokriszként említ.³⁹ Ezt elfogadva még nyilvánvalóbb Belsazar szerepe az udvar életében.

Agyagtábla Eblából

A feltárt babiloni irodalom nem bővelkedik a jelentős személyiségek karakterének feltárását segítő dokumentumokban. Ezért is különleges az, hogy az újabban feltárt dokumentumokban betekintést nyerhettünk Belsazar életének néhány kisebb eseményébe. Ebből idéznék az elsőből:

„1/3-ad mina és 5 sékel ezüst Marduk-ériba-nak, mely az ő házának ára Bél-risua-tól, aki szolgája Bél-sar-uszur-nak, a király fiának”⁴⁰

Ez az üzleti szerződés Nabonid uralkodásának első évéből való, Dougherty összesen hat ilyen szerződést mutat be, melyek bizonyítják Belsazar fontos szerepét a pénzügyi szerződésekben apja uralkodása idején. További hat dokumentumot idéz, melyek Belsazar szerepét bizonyítják a vallási életben.

Nem szükséges bizonyítani, hogy az asszír és babiloni királyok megadhatták a lehetőséget fiaiknak, hogy a kormányzást gyakorolják. Dougherty hat dokumentummal támasztja alá Belsazar társuralkodói szerepét Nabonid uralkodásának idején. Ezekből idézek néhány szemelvényt az alábbiakban:

1. A kaldeai Ur zikkuratjából (templomtornyából) való henger, mely Nabonid imádságát tartalmazza:

„Értem Nabu-naid-ért, Babilon királyáért, ments meg engem a nagy istenek elleni büntől, adj életet hosszú napokra, mint ajándékot. Továbbá Bél-sar-uszur-ért, az elsőszülött fiúért, aki ágyékomból származik, helyezd az ő szívébe a nagy istenek félelmét, és ne engedd őt a bűn felé fordulni, engedd őt megelégedni az élet teljességével”⁴¹

³⁹ Hérodotosz: Görög-perzsa háború, Európa könyvkiadó, Budapest, 1989. 93. l. lásd részletes leírását Dán. 5: 10 magyarázatánál

⁴⁰ StrNbn 50:1-17, Idézi: Dougherty: Nabonidus and Belshazzar., 81. l.

⁴¹ KB III, 2, p, 96f, II. col. 19-31, Idézi Dougherty: Nabonidus and Belshazzar., 93. l.

2. Ékirásos szöveg Nabonid 12. évéből feljegyezz egy esküformulát, melyet **Prof. Theophilus G. Pinches** publikált 1916-ban:⁴²

*"Ishi-Amurru, Núraniu fia, Bél, Nabu, az Erechi Bél, és Naná istenek által Nabú-naidnak, Babilon királyának végzése, és **Bél-sar-uszur-nak a király fiának**, akik esküt tesznek az alábbiak szerint"*

Az ilyen szövegeknél a babiloni istenek neve mellett mindig ott találjuk a babiloni királyok nevét is, ahogyan ebben az idézett szövegben Belsazar neve, az apja Nabonid nevével együtt szerepel. Ezt támasztja alá a Dougherty által is ismertetett másik tábla⁴³ is, amiből méltán gondolhatjuk, hogy Belsazar is királyi méltóságban részesült, és ezt a babilóniaiak is elismerték.

Mindazonáltal a legfontosabb dokumentum az, amelyik bizonyítja számunkra, hogy Nabonid uralkodásának 6. évében fiára bízta a trónt, és az arábiai Témába vonult vissza. Ebből idéznék:

„Rábízta a tábort legidősebb, elsőszülött fiára, és az ország seregeit elküldi ővele. Szabad kezet kapott, és felruházta a királyi ranggal őt.”⁴⁴

A babiloni modellrészlet

A *Perzsa verses beszámoló Nabonidról* minden kétséget eloszlat a Belsazarra ruházott királyságot illetően és megmagyarázza ennek okait is:

„Miután elérte, amire vágyott kiépítette a végső csalás művét – amikor a harmadik év éppen elkezdődött, a tábort legidősebb fiára bízta, a csapatokat szerte az országban parancsnoksága alá rendelte – hátrahagyott mindent és rábízta a királyságot, ő maga pedig hosszú útra indult. Akkád katonai erői vele meneteltek, ő pedig a nyugaton lévő Téma felé vette útját.”⁴⁵

A harmadik év kifejezés nem a király uralkodásának 3. évét jelöli, hanem arra az időperiódusra utal, ami a Témába vezetett hadjárat, és Témába való visszavonulása között telt el, így az uralkodásának 6. évére esik.⁴⁶

⁴² PSBA 1916. január, Idézi Dougherty: Nabonidus and Belshazzar., 96. l.

⁴³ R.P. Dougherty: Nabonidus and Belshazzar, Yale University Press, New Haven 1929., 101. l.

⁴⁴ BHT II. col. 18-29, Idézi Dougherty: Nabonidus and Belshazzar., 104. l.

⁴⁵ ANET (313/b. l.), Idézi: Gerhard F Hasel: Belsazar uralkodásának 1. és 3. esztendeje, megjelent a Jó Hír 94/4 számában 232-242. l.

⁴⁶ Részletes bizonyítását lásd az előbb említett tanulmányban

Nabonid felirata Háránban⁴⁷ és az un. **Nabonid krónika**⁴⁸ beszámolnak arról, hogy a király uralkodásának 7. évében, az alább leírt okokra hivatkozva Témába vonult vissza és helyette fia kormányozta Babilont, mintegy régensként. A Nabonid krónika elmondja Babilon bukását is. Ezekből idézünk részleteket az alábbiakban:

"A nép Babilon ... papjai és lakossága azonban vétkeztek az ő nagy istensége ellen. Állandóan bűnbe estek, gonoszak voltak ... És én városomból Babilonból eltávoztam Téma, Dadanu, Padakku, Hibra, Iadihu, valamint Iatribu városok között jártam tíz éven át az utat. Városomba, Babilonba nem tértem ..."

"A 7. évben a király Téma városában tartózkodott. A királyfi, a főemberei, a seregei Akkád területén tartózkodtak. Niszán hónapra a király nem ment Babilon városába. Nabú nem ment Babilon városába. Bél nem vonult ki. Az újévi ünnep szünetelt. Eszagila és Ezida templomaiban Babilon és Borszippa isteneinek az áldozatokat amint kell bemutatták. Az urigallu (főpap) italáldozatot loccsantott, és a házat meghintette.

... A 9. évben Nabú-naid király Témában tartózkodott. A királyfi, a főemberek és a sereg Akkád területén tartózkodtak. Niszán hónapra a király nem ment Babilon városába. Nabú nem ment Babilon városába. Bél nem vonult ki. Az újévi ünnep szünetelt. Eszagila és Ezida templomaiban Babilon és Borszippa isteneinek az áldozatokat amint kell bemutatták. Niszán hónap 5. napján a király anyja Dur-karassuban, amely a Purattu partján, Szippar környékén van, meghalt. A királyfi és seregei három napig gyászoltak ... Niszán hónapban Kürosz, Perzsa ország királya, mozgósítván seregét, Arbailu alatt átlépte az Idiglat (Tigris) folyót ...

... A 10. évben a király Témában tartózkodott. A királyfi, a főemberek és serege Akkád területén tartózkodtak. Niszán hónapra a király nem ment Babilon városába. Nabú nem ment Babilon városába. Bél nem vonult ki. Az újévi ünnep szünetelt. Eszagila és Ezida templomaiban Babilon és Borszippa isteneinek az áldozatokat amint kell bemutatták ...

... A 17. évben Nabú Borszippa városból Bél elébe ment ... a király belépett ... Bél kivonult, az újévi ünnepet, amint kell, megtartották ... Tasrit hónapban Kürosz Akkád seregei ellen ütközetet vívott Upe városánál, amely az Idiglat (Tigris) mellett fekszik; Akkád lakosságát tűzzel égette fel, a lakosságot gyilkolta. 14. napon Szippar városa harc nélkül elesett. Nabú-naid elmenekült. 16. napon Gubaru (Gobrüasz) Gutium ország tartománykormányzója és Kürosz seregei harc nélkül bevonultak Babilon városába. Ezután Nabú-naid, midőn visszatért Babilon városába, foglyul esett. Arahamna hónap harmadik napján Kürosz bevonult Babilon városába. Az utcákat előtte virág-ágakkal töltötték meg. A városnak béke adatott: Kürosz Babilon egészének békéjét rendelte el. Gubaru, tartománykormányzója, kinevezte a tartomány-kormányzókat Babilon városában."

⁴⁷ Idézi: Ókori Keleti Történeti Chrestomathia, Tankönyvkiadó, Budapest, 234. l.

⁴⁸ i.m. 236-237. l.

Néhány hónappal Babilon elfoglalása után, **Kürosz** egy kiáltványt bocsátott ki, mely **híres agyaghenger feliratán**⁴⁹ található. Ebből idéznénk kivonatossan, mert ezáltal is érdekes bepillantást nyerhetünk az eseményekbe.

"...Hallván, hogy elmozdította az istenek képmásait trónjaikról⁵⁰ és másolatokat tétetett helyükre, az Eszagila mását építette fel. Úrba és a többi szent városba azokhoz nem illő kultuszt vezetett be ... gonosz rendeleteket naponta hirdetett ki. Ellenséges módon beszüntette a templomoknak járó szolgáltatásokat ... a szükséges dolgokkal nem látta el a szent városokat. Marduknak, az istenek királyának tiszteletét haraggá változtatta, városának naponta rosszat tett, lakóit igájában kínozza, pihenés nélkül, tönkre tette mindannyiukat. Panaszkodni az istenek ura szörnyen megharagudott, és elhagyta területüket ...

Marduk, Babilon lakosainak védelmezője ... valamennyi országa összességét megszemlélte, átkutatta, keresett egy igazságos, szíve szerint való fejedelmet ...

Kürosz, Anzan város királya, az ő nevét nevezte meg, az egész mindenség uralmára az ő nevét hirdette ki ...

*Marduk, a nagy úr, Babilon lakosainak védelmezője, örömmel tekintett kegyes tetteire és igaz szívére. Megparancsolta neki, hogy városába, Babilonba vonuljon, elindította Babilon útján, mint barát és társ ment az oldalán.⁵¹ Nagyszámú csapatai, melyeknek akár a folyó vízének, nem tudni számát, fegyvereiket felöltve meneteltek oldalán. Harc és küzdelem nélkül nyitotta meg az utat neki városába, Babilonba. Babilont megmentette a bajtól. **Nabú-naid királyt, aki őt nem tisztelte, kezébe adta ...***

Én Kürosz, a mindenség királya ... amikor Babilonba békésen bevonultam, ünneplés és öröm közepette, a fejedelmi palotában az uralom szállását felütöttem. Marduk, a nagy úr, Babilon lakosainak barátságos szívét megnyerte számomra ... "

A babiloni Istár kapu

⁴⁹ i.m. 306-307. l.

⁵⁰ A felirat arra célozhat, hogy Nabú-naid új kultusz szobrokat készíttetett, új istenkultuszokat vezetett be, és Eszagilához hasonló új templomot építtetett ezek számára. A régi szentélyeknek járó szolgáltatásokat megvonta, és privilégiumaikat elvette tőlük.

⁵¹ Az újjévi szertartásban a király Marduk szobrának kezét fogva vonult be a városba, s ezzel legitimizálta uralmát a következő évre. Valószínű, hogy erre utalhat a felirat.

Talán a legfontosabb ókori görög forrás, mely Babilon elfoglalását részletesen leírja perzsa szemmel: **Xenophón: Kürosz nevelkedése**⁵² című munkája. Ebből idéznék most kivonatossan:

„Nagy tömeg lovassal, íjással, dárdással meg számtalan parittyással érkezett Babülon alá ...
Letáborozás után Kürosz összehívatta a parancsnokokat, és így szólt hozzájuk:

- Harcostársaim, körüljártuk a várost. Én magam a magam részéről elképzelhetetlennek tartom, miként lehetne ezeket az erős és magas falakat ostrommal bevenni. De azt hiszem, minél többen vannak a városban, annál hamarabb válnak az éhség martalékává, hiszen nem jönnek ki harcolni ...

Felosztották az ostromgyűrűt a fal körül, annyi távolságot hagyva a folyótól, amennyi az óriási tornyok alapzata számára szükséges, és innen is, onnan is hatalmas árkot ástak a falak köré. A földet a maguk felé eső oldalra hányták. Aztán először is tornyokat emeltek a folyóparton. Alapvázukat nem kisebb, mint 100 láb hosszúságú pálmatorzsekből rakták le ... Ezért rakták le az alapot ezekből: ha kilépne is a folyó az árokba, a tornyokat ne sodorja el. Szép számmal emeltek tornyokat a földhányáson is, hogy minél több őrhelyük legyen.

Míg ezek így dolgoztak a falakon belül csak nevettek az ostromot, hiszen több mint húsz évre való élelemmel rendelkeztek. Kürosz erre 12 részre osztotta a sereget, hogy az év minden hónapjában más lássa el az őrséget. Ennek a hírére még jobban nevettek a babüloniak: elgondolták, hogy a phrügök, a lüdek, az arbok és a koppadokiaiak fogják őket őrizni, akik véleményük szerint, inkább hozzájuk húznak, mint a perzsákhoz.

Eközben elkészültek az árkok. **Kürosz megtudta, hogy Babülonban ünnepet ülnek, és hogy ivással, vigadozással töltik majd az egész éjjelt.** Erre még aznap éjjel nagy csomó munkással átvágatta a csatornát és a folyót elválasztó töltést. Ennek következtében a víz nyomban kilépett az árokba, és a várost átszelő folyómeder járhatóvá lett. Ezután megparancsolta a perzsa gyalogság és lovasság ezredeinek, sorakoztassák fel ezredeiket kettes oszlopban, és jöjjenek hozzá a többi szövetséges pedig csatlakozzon mögéjük, az eddigi rendben.

Így is történt. Kürosz felszólította segédtsíztjeit, ereszkedjenek le a folyó száraz medrébe, lovakkal is, gyalogosan is, és nézzék meg járható-e. Miután jelentették, hogy járható összehívatta a gyalogosok és a lovasok parancsnokait, és a következőket mondta:

- Barátaim, a folyó szabaddá tette előttünk az utat a városba. Vonuljunk be bátran, félelem nélkül. Gondoljunk arra, hogy azok ellen vonulunk, akiket egyszer már legyőztünk, még hozzá szövetségeseikkel együtt, pedig akkor józanok és éberek voltak mindannyian és fegyveresen, rendezett csatasorokban álltak velünk szemben. Most, amikor rájuk törünk, sokan aludni fognak, sokan pedig részegek lesznek, és senki nem áll csatarendben. Amikor meg észreveszik, hogy már benn vagyunk, az ijedségtől még használhatatlanabbak lesznek, mint most. De ha arra gondolnátok, amit gyakran mondogatnak, hogy milyen szörnyű, amikor a tetőkre kapaszkodó lakosok innen is, onnan is hajigálják a benyomuló katonaságot, ettől aztán ne féljeteek egy cseppet sem. Ha egyesek felhágnak is a házak tetejére, a tűz istene a mi

⁵² Magyar nyelven kiadta az Európa könyvkiadó 1979-ben, az idézet a VII. könyvből való, 243-248. l.

szövetségünk lesz. Előcsarnokaik gyúlékonyak, és a pálmafa kapuik kátránnyal, azaz gyújtószerral vannak bekenve. Nekünk pedig van elég szurokfenyőnk, ez gyorsan tüzet csinál, van gyantánk is, kócunk is sok, ezek hamar és hathatósan táplálják a tüzet. Úgyhogy vagy azonnal elmenekülnek házaikból, vagy rögvest ott égnek. Rajta, fogjatok hát fegyvert, vezérek én leszek az istenek segítségével. Az utat ti mutassátok, Gadatasz és Gobriüasz, hiszen ismeritek. Ha beértünk, tüstént vezessetek a királyi palotához.

- **Nem lenne csoda - mondta Gobriüasz és Gadatasz - ha a palota kapuit nyitva találnánk, hiszen valószínűleg az egész város vigad ezen az éjjelen. Őrséggel azonban találkozunk, mindig ott áll.**

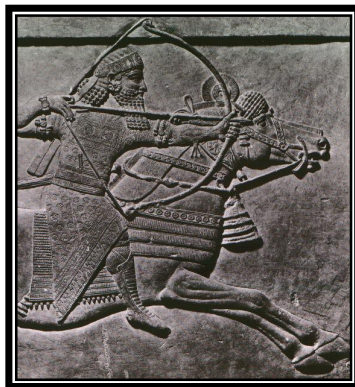
- **Nem szabad késlekednünk - mondta Kürosz - menjünk, hogy minél váratlanabban lepjük meg őket.**

Ezután a sereg megindult. Az útjukba akadókat nagyrészt leszúrták; egyesek a házakba menekültek, mások ordítani kezdtek. Gorüaszék velük ordítottak, mintha ők is vigadnának. Siettek, ahogy csak tudtak, és egykettőre odaértek a királyi palotához. **A Gobriüasz és Gadatasz mellé beosztott csapat zárva találta a kapukat, az őrség ellen rendelt csapat a lámpafénynél iszogató őrségre vetette magát, és lemészárolta őket. Kiabálás, zaj hallatszott, bent is meghallották a lármát, és a király megparancsolta, nézzék meg, mi történik kint. Erre néhányan kinyitották a kapukat, és kirohantak. Gadatasz emberei a feltároló kapukon betódultak a király befelé menekülő emberei után, kardjukkal kaszabolva törtek utat a királyhoz, aki már ott állt, kezében törrel. Gadatasz és Gobriüasz emberei leterítették. Elpusztultak a körülötte lévők is: az egyik megpróbált elrejtőzni, a másik menekülni, a harmadik pedig úgy védekezett ahogy tudott ... **a gonosz király elnyerte büntetését ...****

Az alábbiakat tudjuk meg ebből:

- Babilonban ünnepet ültek elfoglalásának éjszakáján,
- Ivással és vigadozással töltötték az egész éjjelt,
- A királyi palota kapui zárva voltak,
- A „király” a palotában volt a kezében törrel,
- A gonosz „király” elnyerte büntetését.

Mindez pontosan egyezik a bibliai leírással, ill. azzal ami abból következik.

Asszír harcos

Hasonló leírást találunk **Hérodotosznál**,⁵³ aki így emlékezik meg erről az eseményről: „Megindulván Babilon ellen, Kürosz elérte a Gündész folyót ... Amikor ezen a hajózható folyón át akart kelni, szent lovai, a „fehér lovak” közül az egyik megbokrosodott, beleugrott a vízbe, s át akart úszni, a sebes ár azonban magával ragadta. Kürosz nagyon megharagudott a féktelen folyóra, s megfenyegette: majd megszelídíti ő ... Ezért, hogy szavának álljon, elhalasztotta a Babilon elleni hadjáratot. Seregét két részre osztotta, és a Gündész mindkét partján 180, minden irányban elágazó egyenes árkot jelölt ki, s miután beosztotta a csapatokat, parancsot adott, hogy kezdjék meg az ásást. Bár hatalmas tömeg dolgozott, s a munkát nem akadályozta semmi, mégis ráment az egész nyár ...

Amikor pedig újra beköszöntött a tavasz, megindult Babilon ellen. A babilóniak kivonultak elé, és a város közelében csatára került sor, amelyben a babilóniak vereséget szenvedtek és beszorultak a városba. Mivel már tudták jól, hogy Kürosz soha nem tágít feltett szándékától, és sorban igázza le a népeket, több évre ellátták magukat bőséges élelemmel. Így aztán nem sok bajuk származott az ostromból. Kürosz azonban, akinek vállalkozása hosszú időre megakadt, nemigen tudta, mitévő legyen.

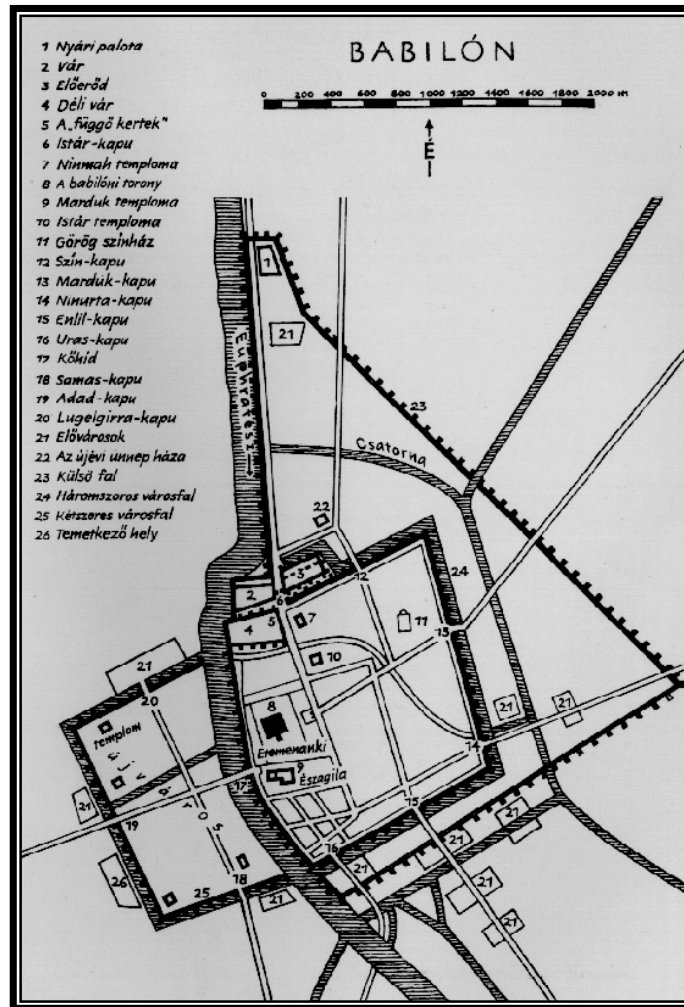
Végül aztán, lehet, hogy másnak a tanácsára, de lehet, hogy maga talált rá a megoldásra, a következőképpen cselekedett. Serege egyik részét ott állította fel, ahol a folyó eléri a várost, másik részét pedig oda, ahol elhagyja. A katonáknak meghagyta, hogyha majd a folyó vize kellőképpen lepad, gázoljanak át rajta, és úgy hatoljanak be a városba. Ezután felsorakoztatta őket, lelkesítő beszédet intézett hozzájuk, serege gyengébb részével elvonult. A tóhoz ment, és ugyanazt tette, mint annakidején a királynő.⁵⁴ Vagyis a folyó vizét csatornával az akkor már elmocsarasodott tóba vezettette, minek következtében a vízszint egyre apadt, és a folyó átgázolhatóvá vált. Mikor a víz oly sekély lett, hogy az embernek csak a combja közepéig ért, a folyó mellé rendelt katonák behatoltak a városba. Ha a babilóniak tudták volna, vagy akárcsak megneszelték volna Kürosz tervét, bizonyára megállítják a városba benyomuló perzsákat, és egy szálig lemészárolják őket. Elegendő lett volna ugyanis, ha bezárják a folyóra nyíló kapukat, és elhelyezkednek a víz partján húzódó bástyafalakon, és akkor úgy elfogják őket, mint hálóval a halat. Így azonban a perzsák megjelenése teljesen váratlanul érte őket. Annál is inkább, mert mint maguk az itteniek mesélik, e roppant kiterjedésű városban a belső részeken lakók nem vették észre, hogy a város külső részei az ellenség kezébe kerültek. **Ráadásul éppen ünnepet ültek, tánccal és mulattságokkal töltötték az időt, amíg meg nem tudták a rémitő valóságot. Így foglalták el első ízben Babilont.**”

⁵³ Hérodotosz: Görög-perzsa háború, Európa könyvkiadó, Budapest, 1989. 94-95. l.

⁵⁴ Nitokriszra utal, lásd im. 92. l.

Babilon elestének időrendjét az ie 539. évben, a rendelkezésre álló dokumentumok alapján az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:⁵⁵

Kürosz megtámadja Opiszt	VII. hónap	
Kürosz elfoglalja Szippárt	VII. hónap	14. nap
Babilon eleste	VII. hónap	16. nap
Kürosz bevonul Babilonba	VIII. hónap	3. nap

Babilon térképe

⁵⁵ R.P. Dougherty nyomán: Nabonidus and Belshazzar, Yale University Press, New Haven 1929., 171. l.

Dániel könyvének szerkezete

Dániel könyvét alapvetően két részre bonthatjuk: az első hat fejezet a történeti részeket foglalja magában, a második hat fejezet pedig a prófétai részeket. A történelmi szakasznak a legfőbb mondanivalója: hogyan tekint az Isten az emberi uralomra. Bemutatja Isten megnyilatkozását egy nemzetnek, és leírja, hogy milyen szerepet játszik egy nép Isten tervében. A prófétai részek szervesen építkeznek a történeti leírásokra. A 2. fejezet például szerves része a könyv történeti szakaszának, nélküle a könyv történeti része érthetetlen, viszont benne találjuk meg a könyv alap-látomását, ami meghatározza a könyv többi prófétikus képsorát is. A 7. fejezet egészen nyilvánvalóan épül a 2. fejezetre, viszont a többi prófétikus képhez is nagyon szoros szálakkal kapcsolódik. A könyv fejezetei harmonikusan összefüggnek egymással, mint ahogy arról, már a bevezetés-tudományi részben is szóltunk.

Tekintsük át ezután a könyv vázlatát röviden kiemelve az 5. fejezet helyét a könyvben. A könyv **történeti része** az 1. fejezet 1. versétől a 6. fejezet 28. verséig terjed. Ez végigkíséri Dániel életét Babilonba kerülésétől egészen a méd Dárius uralkodásának végéig:

1. Az **I. fejezetben** Dániel és társainak neveléséről, és annak eredményéről olvasunk: Dánielék a király szolgálatába kerülnek.
2. A **II. fejezet** Nabukodonozor álmát mutatja be a nagy szoborról. Dániel megfejti ezt az álmot, és Nabukodonozor elismeri Dániel Istenének nagyságát.
3. A **III. fejezet** arról szól, hogyan szabadítja meg Isten Dániel társait a tüzes kemencéből.
4. A **IV. fejezetben** Nabukodonozor második álmáról, megaláztatásáról és felemeltetéséről olvashatunk. A fejezet így fejeződik be:
„Most azért én, Nabukodonozor, dicsérem, magasztalom és dicsőítem a mennyei királyt: mert minden cselekedete igazság, és az ő útjai ítélet, és azokat, a kik kevélységben járnak, megalázza.”
5. Ez az ítélet következik be az **V. fejezetben**. Belszár, Nabukodonozor unokája kevélységben járt, és nyíltan Isten ellen lázadt akkor, amikor megszenteltségtelenítette a jeruzsálemi templom szent edényeit (1-5. vers). Ez a magatartása hozta magával Isten ítéletét, mely egy titokzatos kézírás formájában jelent meg a falon (5-12. vers). Dániel volt az egyetlen aki el tudta olvasni és meg tudta magyarázni az írás értelmét (13-28. vers). Dánielt meg akarták jutalmazni, de ennek nem volt már jelentősége, mivel Babilon elesett, és a méd Dárius került hatalomra (29-31. vers).
6. A **VI. fejezetben** már az új uralkodó az aki Dánielt kiemeli. A főtisztviselők ármánykodása nyomán Dániel az oroszlánverembe kerül, ahonnan Isten csodálatos módon megszabadítja.

A **prófétai részek** három prófétai látomást mutatnak be:

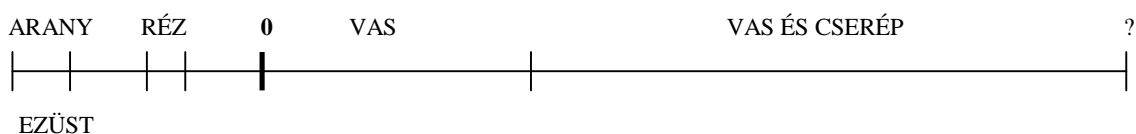
1. A **VII. fejezet** Dániel második prófétai üzenetéről szól. Ez szervesen épül az első prófétai kinyilatkoztatásra, melyet a 2. fejezetben láthattunk, itt azonban a birodalmakat négy vadállat jelképezi.

2. A **VIII-IX. fejezetekben** olvashatjuk Dániel harmadik prófétai üzenetét, mely már idői kinyilatkoztatásokat is tartalmaz a szentély megtisztításáról és a messiás eljövételéről.
3. A **X-XII. fejezetek** Dániel negyedik prófétai látomását írják le a jövő történelmi eseményeiről, és személyes ígéretekkel zárul a könyv.

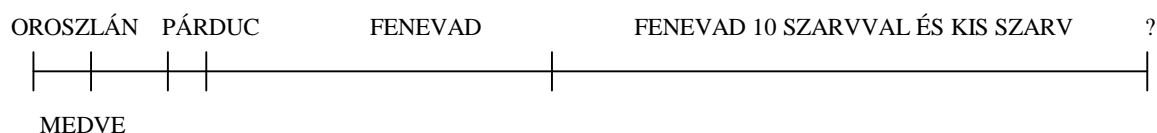
Minden kinyilatkoztatott prófécia a próféta korától indul, a próféta jelene, a prófécia keletkezésének körülménye adja az első kapcsolódási pontot a beteljesedés felismerésére.

A Biblia első négy vázlatprófeciájának összefüggése az alábbi ábrán látható:⁵⁶

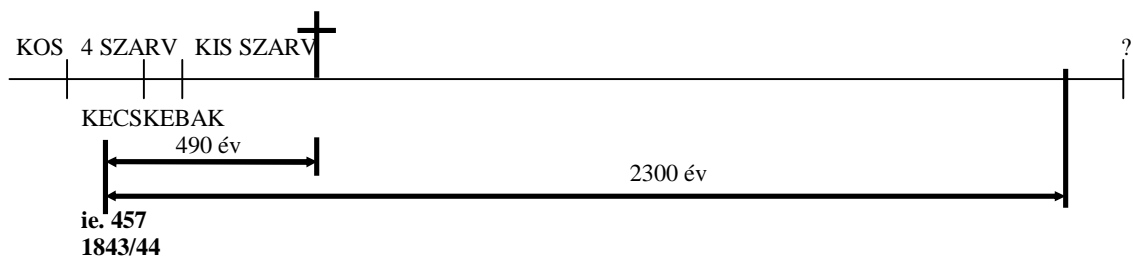
1. Nabukodonozor álma Dániel könyve 2. fejezete alapján:

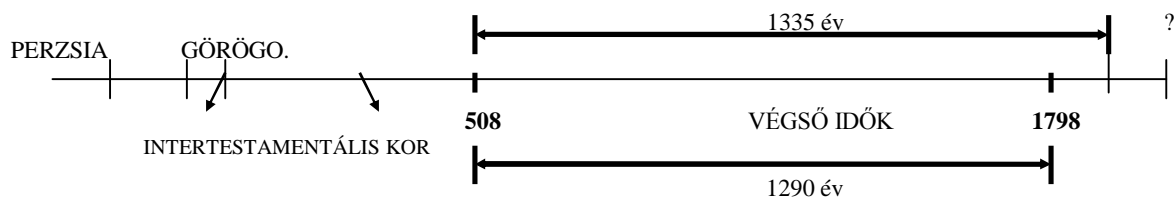
2. Dániel látomása a négy vadállatról Dániel könyve 7. fejezete alapján:

3. A „kis szarv” további részletezése Dániel könyve 8-9. fejezete alapján:

4. Igék és látomások Dániel könyve 10-12. fejezete alapján:

⁵⁶ Az alapvető bibliai tanítások kátéja alapján, Bibliaiskolák Közössége, Budapest, 1995., 381. l.

Dániel könyve 5. fejezet arám szövegének ismertetése

Az Ószövetségi arám nyelvről

Az arámi nyelv – hasonlóan a héberhez – a sémi nyelvcsalád egyik tagja. Az arámi törzsek ie. 1400 körül – a 3. sémi népvándorlás tagjaiként – tűnnek fel a szíriai sivatagban. Elárasztották a sivataggal határos kultúrvidékeket, melyeket birtokba is vettek, így a terület lakói átvették nyelvüket. Hódításuk csendben, békében történt, először a sík vidékeket foglalták el, s aztán lassan nyomultak elő a városokba. Ez a szívósság magyarázza meg az arámiságnak fennmaradását, és befolyását politikai hatalmuk megszűnése után, évszázadok múlva is. A zsidó nép történetében az arámiak legrégebb nyomait Bírák könyvében vélik felfedezni, a 3:8-ban az arámi népek harcainak leírását látják. Azonban az első biztos adatot Dávid király történetében találjuk, aki harcol ellenük.⁵⁷ Aztán az I. Kir. 22-ben azt látjuk, hogy Akháb és Josafát Rámoth-Gileád ellen vonulnak, hogy azt az arámiaktól visszahódítsák. Hosszú háború fejlődik ki Damaszkusz és Izrael között, melyben Akháb húzza a rövidebbet. Az asszír birodalom aramizálódása lassan és fokozatosan történt, jó időbe telt, míg az arámi nyelv a lakosság régi nyelvjárását végleg kiszorította. Ez a folyamat az ie. VIII. században ment végbe. Babilónia elarámosítása a kaldok törzsének benyomulásával vette kezdetét Szargon idejében, és az Új-babiloni dinasztia megalapításával be is fejeződött a VII. században. A perzsa korszakban az arámi lett a diplomácia a kereskedelem az állami hivatalok és az egymás közti érintkezés nyelve. Délen Palesztina állt legtovább ellen az arámi nyelv befolyásának. Júda országában az arámi nyelvhatás első nyomait a II. Kir. 18:26-ban találjuk, ahol Hilkia hivatalnokai arra kérik a Jeruzsálemet ostromló Szanhérib vezérét, Rabsakét, hogy arámi nyelven tárgyaljon velük, hogy a katonák meg ne értsék. Hosszú ideig tartó erős hatásra volt szükség, míg a zsidóság régi nyelve kiszorult, és a zsidó nép az arámi nyelvet annyira magáévá tette, hogy az nemcsak a diplomácia és a kereskedelem, de az egymás közti érintkezés nyelvévé is lett.

Az Ószövetségi arám szövegek – hasonlóan a héber szövegekhez – *quadrát írásban* maradtak ránk, ami azt jelenti, hogy a legtöbb betű négyzetbe írható, ill. négyzetet tölt ki. A magánhangzók jelölése is azonos, a VI. századi *punktációs*, pontozásos rendszert használják. Aramizmusokat találunk az Ószövetség legtöbb könyvében elszórta, különösen a száműzetés utáni időkben. Hosszabb összefüggő arám szövegből három is van: Ezsdrás 4:8-6:18 és 7:12-26, Dániel 2:4-7:28, és Jeremiás 10:11. Ezeknek a szövegeknek a nyelvét Dániel 2:4 alapján kaldeusnak is nevezik.⁵⁸

⁵⁷ I. Krón. 19:10-19, itt אַרְמִי - arám néven említettek

⁵⁸ Dán 2:4 és Ezsd 4:7 alapján: אַרְמִי - arámi, az LXX mindkét helyen Suristi/- szír nyelvnek mondja

Az arám szöveg eredete, és a fordítás alapja

Mint azt ez előző fejezetben láthattuk Dániel könyve az ie. VI. században íródott. Több mint kétezer éven át – a könyvnyomtatás feltalálásáig – kézi másolású iratok őrizték meg a szöveget, így természetes, hogy eredeti kéziratok nem maradtak ránk. A könyvnyomtatás feltalálása után, 1488-ban jelent meg először az Ószövetség teljes, pontozott szövege. A XIX. században, sok régebbi kézirat felfedezése után, megnőtt az igény egy kritikai kiadás iránt, mely a rendelkezésre álló összes kézirat alapján közli a legpontosabb szöveget. *Rudolf Kittel* 1937-ben kiadott *Biblia Hebraica* című munkája valósította meg ezt a célt. A fejlődés azóta töretlen, évről-évre jelennek meg az újabb javított kiadások. Ezek alapja a B 19^A (L) jelzésű *Leningrádi Kódex*, melynek egységes szövegét *maszoréta*⁵⁹ szövegnek nevezzük.

A számítástechnika adta lehetőségek kihasználásával a Silver Mountain Software cég számítógépes program formájában dolgozta fel a héber-arám, görög és latin szövegváltozatokat, melyet *Bible Windows* néven adtak ki. A héber-arám szöveget a *Westminster Theological Seminary* tanárai készítették *Alan Groves* vezetésével, 1991-ben. Ez a maszoréta szöveget használtam fel a fordítás alapjául. A hitelesség ellenőrzése végett a maszoréta szöveget egybevettem⁶⁰ a *Septuagintával* az Ószövetség ie. 250 körül készült fordításával, melyet szintén az említett programból választottam, és melyet *Robert Kraft* *Pennsylvaniai Egyetem* tanára készített 1991-ben.

A fordításhoz elsődlegesen a *Pollák Kaim* által 1881-ben összeállított *Héber-magyar teljes szótárt* használtam, mely konkordanciaszerűen dolgozza fel az Ószövetségben található héber és arám szavakat. Kifejezetten a Bibliai arám szövegekre készített *H. L. Ginsberg* *Bibliai arám szószedetet*, mely a *Rosenthal* féle *Arám Kézikönyvben* jelent meg.⁶¹ Ezt főképp a kérdéses helyeken tudtam használni, ill. ott, ahol a *Pollák Kaim* szótár túl régies kifejezést használt.

⁵⁹ Ez az elnevezés a héber מסורה szóból ered, ami hagyományt jelent

⁶⁰ Az összehasonlítás eredményét lásd a szövegmagyaráztanál

⁶¹ Rosenthal: An Aramic Handbook, Otto Harrassowitz, Wiesbaden, I/2, 16-41. l.

Fordítás:

1. Belszár király nagy lakomát rendezett ezer főemberének, és az ezer előtt bort ivott.
2. Belszár a bor ízlelése közben megparancsolta, hogy hozzák elő az arany és ezüst edényeket, melyeket Nabukonodozor, az ő elődje hozott el a jeruzsálemi templomból, hogy igyanak azokból a király, a főemberei, a szeretői és az ágyasai.
3. Azonnal előhozták az arany edényeket, melyeket a jeruzsálemi templomból, az Isten házából hoztak el, és ittak azokból a király, a főemberei, a szeretői és az ágyasai.
4. Bort ittak, és dicsőítették az arany-, ezüst-, réz-, vas-, fa-, és kő isteneket.
5. Ebben a pillanatban emberi kéznek ujjai jelentek meg, és a palota meszelt falára írtak a gyertyatartóval átellenben, és észrevette a király az író kézfejet.
6. Ekkor a király arcszíne megváltozott, gondolatai felzaklatták, és derekának izmai elernyedtek, térdei is egymáshoz verődtek.
7. Erősen kiáltozott a király, hogy hozzák be a varázslókat, a csillagjósokat és jövőmondókat. Ezt mondta a király a babiloni bölcseknek: akárki legyen az az ember, aki elolvassa ezt az írást, és magyarázatát megmondja nekem, bíborruhát fog viselni, és aranylánc lesz nyakában, és királyságomban mint harmadik fog uralkodni.
8. Ezután bementek a király összes bölcsei, de nem tudták az írást elolvasni, sem magyarázatát tudatni a királlyal.
9. Erre aztán Belszár király még nyugtalanabb, és még sápadtabb lett, és főemberei is megzavarodtak.
10. A királynő – a király és főembereinek beszéde miatt – bement a lakoma termébe és ezt mondta a királynak: Király örökké élj! Ne nyugtalanítsanak téged gondolataid, és arcszíned se legyen sápadt!
11. Van egy férfi királyságodban, akiben a szent istenek lelke van, és nagyapád idejében értelem és eszesség, és az isteni bölcsességhez hasonló tudás találtatott

Az eredeti szöveg:

- 5.1 בִּלְשַׁאצַּר מְלָכָא עֲבַד לְחֵם רַב לְרַבְרַבְנוּהִי אֵלָף וְלִקְבִיל אֵלְפָא חֲמָרָא שְׁתִּיהַּ:
- 5.2 בִּלְשַׁאצַּר אָמַר בְּטַעֲמֵם חֲמָרָא לְהִיתִיָּה לְמֵאֲנִי דְהֶבְא וְכֶסֶפָא דִּי הִנֵּפִק גְּבוּכְדֻנְצַר אֲבוּהִי מִן־הַיְכָלָא דִּי בִירוּשְׁלַם וַיִּשְׁתּוּן בְּהוּן מְלָכָא וְרַבְרַבְנוּהִי שִׁגְלִתָּהּ וְלַחֲנִתָּהּ:
- 5.3 בִּיאֲדִין הִיתִיו מֵאֲנִי דְהֶבְא דִּי הִנֵּפִקוּ מִן־הַיְכָלָא דִּי־בֵית אֱלֹהָא דִּי בִירוּשְׁלַם וְאִשְׁתִּיו בְּהוּן מְלָכָא וְרַבְרַבְנוּהִי שִׁגְלִתָּהּ וְלַחֲנִתָּהּ:
- 5.4 אִשְׁתִּיו חֲמָרָא וְשִׁבְחוּ לֵאלֹהֵי דְהֶבְא וְכֶסֶפָא נְחָשָׂא פְרוּזְלָא אָעָא וְאֲבָנָא:
- 5.5 בַּה־שַׁעֲתָהּ נִפְקוּ נִפְקָה אֲצַבְעֵן דִּי יַד־אֲנִישׁ וְכַתְּבֹן לְקַבִּיל גְּבוּרְשַׁתָּא עַל־גִּירָא דִּי־כַתֵּל הַיְכָלָא דִּי מְלָכָא וּמְלָכָא חֲזִיהַּ פֶּסֶס יְדָהּ דִּי כְתָבָהּ:
- 5.6 אֲדִין מְלָכָא זִיוֵהִי שְׁנוּהִי וְרַעִינֵהִי יְבַהֲלוּנֵהּ וְקִטְרִי חֲרָצִיהַּ מִשְׁתַּרְיִן וְאַרְכְּכַתִּיהַּ דָּא לְדָא נִקְשָׁן:
- 5.7 קִרָּא מְלָכָא בְּחֵיל לְהַעֲלָה לְאַשְׁפִּיאֵי כִּשְׁדִּיֵּי־כִּשְׁדָּאֵי וְגִזְרֵיהַּ עֲנִיהַּ מְלָכָא וְאָמַר לְחַכְמֵי בְּבַל דִּי כָל־אֲנִישׁ דִּי־יִקְרֵה כְּתָבָהּ דְּנָהּ וּפְשָׁרֵיהַּ יַחֲוּנְנִי אֲרֻגְוִיָּא לְפִשׁ יְיָ־הַמּוֹנֵכָא וְיִי־הַמְּנִיכָא־דִּי־דְהֶבְא עַל־צִוְאַרְיָהּ וְתַלְתֵּי בְּמַלְכוּתָא יִשְׁלַט ס:
- 5.8 אֲדִין עֲלִין עֲלִין כָּל חַכְמֵי מְלָכָא וְלֹא־כְהִלִּין כְּתָבָא לְמִקְרָא יְיָ־פְשָׁרָא וְיִי־פְשָׁרֵיהַּ לְהוֹדְעָה לְמְלָכָא:
- 5.9 אֲדִין מְלָכָא בִּלְשַׁאצַּר שָׁגִיא מִתְּבַהֵל וְזִיוֵהִי שְׁנִין עֲלוּהִי וְרַבְרַבְנוּהִי מִשְׁתַּבְּשִׁין:
- 5.10 מְלָכָתָא לְקַבִּיל מֵלִי מְלָכָא וְרַבְרַבְנוּהִי לְבֵית מִשְׁתִּיא עֲלִלַת עֲנַת מְלָכָתָא וְאִמְרַת מְלָכָא לְעֲלָמִין חֲזִי אַל־יְבַהֲלוּךְ רַעִיוֹךְ וְזִוְיֹךְ אַל־יִשְׁתַּנּוּ:
- 5.11 אִיתִי גְבַר בְּמַלְכוּתְךָ דִּי רוּחַ אֱלֹהִין קַדִּישִׁין בִּיהַּ וּבִיּוֹמֵי אֲבוּךָ נְהִירוּ וְשִׁכְלָתְנוּ וְחֻכְמָה כְּחֻכְמַת־אֱלֹהִין הַשְׁתַּכַּחַת בִּיהַּ וּמְלָכָא גְּבַכְדֻּנְצַר אֲבוּךָ רַב חֲרָטְמִין אֲשַׁפִּין כִּשְׁדָּאִין גְּזִרִין הַקִּימָה אֲבוּךָ מְלָכָא:

- benne, és Nabukodonozor király, a te nagyapád, az álommagyarázók, varázslók, csillagjósok és jóvendőmondók előljárójává tette, a te nagyapád, ó király.
12. Mivelhogy Dánielben – akit a király Baltazárnak nevezett el – olyan rendkívüli lélek, értelem, és tudás, álmokat magyarázó, titkokat feltáró, és rejtélyeket megfejtő képesség találtatott. Most pedig hívattasson Dániel, hogy tudtul adja a megfejtést.
13. Dánielt azonnal a király elé vezették. A király így szólította meg Dánielt: Te vagy tehát az a Dániel, a júdabeli foglyok közül, akiket az én nagyapám hozott el Júdea tartományból.
14. Azt hallottam rólad, hogy istenek lelke, értelmesség, eszesség és rendkívüli bölcsesség találtatott benned.
15. Most vezették elém a bölcseket és varázslókat, hogy elolvassák az írást, és magyarázatát tudassák velem, de ők nem voltak képesek ezt megmagyarázni.
16. Én pedig azt hallottam rólad, hogy te képes vagy megmagyarázni az érthetetlen dolgokat, és meg tudod fejteni a rejtélyeket. Ha tehát most el tudod olvasni az írást, és magyarázatát tudatod velem, bíborruhát fogsz viselni, és aranylánc lesz nyakadban, és királyságomban, mint harmadik fogsz uralkodni.
17. Dániel azonnal válaszolt a királynak, és ezt mondta: ajándékaid tartsd meg magadnak, és adományaidat másnak adjad, mindamelllett az írást elolvasom a királynak, és magyarázatát megadom.
18. Ó király! A Magasságos Isten királyi rangot, hatalmat, méltóságot, és dicsőséget ajándékozott Nabukodonozornak, a te nagyapádnak.
19. És hatalmától, melyet adott neki, minden népek, nemzetek és nyelvcsoporthoz félték és rettegtek. Megölte, akit akart, és életben hagyta, akit akart, nagyvá tette, akit akart, és megalázta, akit akart.
20. De amikor szíve öntelt lett, és lelkét megkeményítve gonoszul cselekedett, letaszították királyi trónjáról, és méltóságát elvették tőle.
21. Kiűzték az emberek közül, és elméje az
- 5.12 כַּל-קַבֵּל דֵּי רוּחַ יִתִּירָהּ וּמִגִּדַע וְשִׁכְלָתָנוּ
מִפֶּשֶׁר חֲלָמִין וְאַחֲרֵית אַחֲרֵינוּ וּמִשְׂרֵיא קִטְרִין
הַשְּׁתַכְחַת בֵּיהּ בְּדַגְיֵאל דִּי-מַלְכָּא שִׁם-שְׁמִיהּ
בְּלִטְשָׁא צַר פְּעֹן דְּגֵיֵאל יִתְקַרֵּי וּפְשָׁרָהּ יִתְחַיֶּה
פ:
- 5.13 בֵּיאֲדִין דְּגֵיֵאל הֶעֱל קֶדֶם מַלְכָּא עֲנִיה מַלְכָּא
וְאָמַר לְדַגְיֵאל אֲנַתְּהָ אֲנַתְּהָ הוּא דְּגֵיֵאל דִּי-מֶן-בְּנֵי
גְלוּתָא דֵּי יְהוּד דֵּי הֵיֵתִי מַלְכָּא אֲבִי מִן-יְהוּד:
- 5.14 וְשִׁמְעִית יַעֲלִיךְ יַעֲלִיךְ דֵּי רוּחַ אֱלֹהִין בְּךָ
וְנִהְיִרוּ וְשִׁכְלָתָנוּ וְחֻקְמָהּ יִתִּירָהּ הַשְּׁתַכְחַת
בְּךָ:
- 5.15 וּכְעֹן הֶעֱלֹ קֶדְמֵי חַכְמֵיֵא אֲשַׁפֵּיא דִּי-כְתָבָהּ
דְּנָה יִקְרוּן וּפְשָׁרֶיהָ לְהוֹדְעַתְנִי וְלֹא-כְהִלִּין
פְּשָׁר-מַלְתָּא לְהַתְחַיֶּה:
- 5.16 וְאַנְהָ שִׁמְעִית יַעֲלִיךְ יַעֲלִיךְ דִּי-תוּכַל יַתִּיבֹול
פְּשָׁרִין לְמִפְשָׁר וּקְטְרִין לְמִשְׂרֵיא כְּעֹן הֵן תוּכַל
יַתִּכֹול כְּתָבָא לְמַקְרֵא וּפְשָׁרֶיהָ לְהוֹדְעַתְנִי
אַרְגֻּנָּא תִּלְבֵּשׁ יִי-הַמְּנִיכָּא יִי-הַמְּנִיכָּא
דִּי-דְהָבָא עַל-צְוֹאֲרֵךְ וְתִלְתָּא כְּמַלְכוּתָא תִּשְׁלַת
פ:
- 5.17 בֵּיאֲדִין עֲנִיה דְּגֵיֵאל וְאָמַר קֶדֶם מַלְכָּא מִתְּנֵךְ
לְךָ לְהֵוִין וּנְבֻזְבִּיתֵךְ לְאַחֲרֵךְ חַב בְּרֵם
כְּתָבָא אֲקֵרִיא לְמַלְכָּא וּפְשָׁרָא אֶהוּדְעֵנָה:
- 5.18 אֲנַתְּהָ אֲנַתְּהָ מַלְכָּא אֱלֹהָ יַעֲלֵיָּא יַעֲלֵיָּא
מַלְכוּתָא וְרַבּוּתָא וּיקְרָא וְהַדְרָה יִהֵב לְנִבְכְּדָנְצַר
אַבוּךְ:
- 5.19 וּמִן-רַבּוּתָא דֵּי יִתְבַּלֵּיהּ כֹּל עַמְמֵיֵא אֲמֵיֵא
וְלִשְׁנֵיֵא הוּוּ יַזְעִין יַזְעִין וְדַחֲלִין מִן-קֶדְמוּהֵי
דִּי-הוּוּ צָבִיא הוּוּ קָטִיל וְדִי-הוּוּ צָבִיא הוּוּ
מַחֵא וְדִי-הוּוּ צָבִיא הוּוּ מְרִים וְדִי-הוּוּ צָבִיא
הוּוּ מִשְׁפִּיל:
- 5.20 וְכַדִּי רֵם לְכַבֵּיהּ וְרוּחָהּ תִּקְפַת לְהוֹדָהּ הִנְחַת
מִן-פְּרִסָּא מַלְכוּתֶיהָ וּיקְרָהּ הַעֲדִיו מְנָה:
- 5.21 וּמִן-בְּנֵי אֲנָשָׁא טְרִיד וְלִבְבִיהּ עַם-חַיּוּתָא יַשְׁוִי

- állatokéhoz vált hasonlónvá. A vadzamarakkal lakott együtt, zöldellő fűvet evett, mint az ökrök, és testét az ég harmata áztatta, amíg el nem ismerte, hogy a Magasságos Isten uralkodik az emberek birodalma felett, és azt állítja fölé, akit akar.
22. De te Belsazar, az ő unokája, nem aláztad meg szívedet, noha tudtad mindezt.
23. Sőt az Egek Ura fölé emelted magadat azzal, hogy az ő házából való edényeket hozták eléd, és te bort ittál azokból főembereiddel, szeretőiddel és ágyasaiddal, és dicsőítetted az arany-, ezüst-, réz-, vas-, fa-, és kő isteneket, melyek nem látnak, nem hallanak, és nem értenek. De az Istent, akinek kezében van az életed és minden utad, nem dicsőítetted.
24. Ezért küldte el ezt a kézfejet, és íratottatott fel ez a feljegyzés.
25. És az írás, amely feljegyeztetett: Mené Mené Teqél U-pharszin.
26. A Mené szó magyarázata ez: számba vette Isten királyságodat, és véget vet annak.
27. A Teqél azt jelenti: megmérettél a mérlegen, és hiányosnak találtattál.
28. A Péresz pedig: darabokra törött a birodalmaid, és adatott a médeknek és perzsáknak.
29. Akkor Belsazar parancsára felöltöztették Dánielt bíborruhába, aranyláncot tettek a nyakába, és kihirdették róla, hogy mint harmadik uralkodik a birodalomban.
30. Azon az éjjelen megölték Belsazárt a káldeusok királyát.
- שׁוּיּוּ וְעַם-עַרְדִּיָּא מְדוּרִיָּה עֲשָׁבָא כְּתוּרִין
יִטְעֻמוּנִיהּ וּמְטִל שְׁמִיָּא גְשָׁמִיָּה יִצְטַבַּע
עַד דִּי-יָדַע דִּי-שְׁלִיט אֱלֹהָא יַעֲלִיָּא יַעֲלִיָּא-הּ
בְּמַלְכוּת אַנְשָׂא וְלִמְן-דִּי יִצְבִּיהּ יְדָקִים יַעֲלִיָּהּ
יַעֲלִיָּהּ:
- 5.22 יְיָ-אַנְתָּה יְיָ-אַנְתָּה בְּרִיָּה בִלְשַׁאצֵּר לָא הִשְׁפִּילָתְּ
לְבַבְךָ פֶּל-קָבִיל דִּי כָל-דְּנָה יְדַעְתָּ:
- 5.23 וְעַל מְרֵא-שְׁמִיָּא הִתְרוּמְמַת וְלִמְאַנְיָא דִּי-בֵיתִיהּ
הִיתִיו קְדָמִיד יְיָ-קְדָמִיד יְיָ-אַנְתָּה יְיָ-
יְיָ-בְרַבְרַבְנִיד יְיָ-בְרַבְרַבְנִיד שִׁגְלָתְךָ וְיַחַנְתְּךָ
חֲמָרָא שְׁתִּין בְּהוּן וְלֵאלֹהֵי כְסָפָא-וְדָהָבָא
נְחָשָׂא פְרֻזְלָא אַעָא וְאַבְנָא דִּי לֵא-חֲזוּן וְלֵא-שְׁמַעִין
וְלֵא יְדַעִין שְׁבַחְתָּ וְלֵא אֱלֹהָא דִּי-נִשְׁמַתְךָ בִּידֵיהּ
וְכָל-אַרְחֻתְךָ לֵיהּ לָא הִדְרָתְךָ:
- 5.24 בִּיאֲדִין מִן-קְדָמוּהֵי שְׁלִיחַ פְּסָא דִּי-יָדָא וְכְתָבָא
דְּנָה רְשִׁים:
- 5.25 וְדָנָה כְּתָבָא דִּי רְשִׁים מְנִיא מְנִיא תְּקִיל וּפְרָסִין:
- 5.26 דְּנָה פְּשֵׁר-מְלֵתָא מְנִיא מְנֵה-אַלְהָא מְלִכוּתְךָ
וְהִשְׁלֵמָה:
- 5.27 תְּקִיל תְּקִילְתָּהּ בְּמֵאזְנֵיָּא וְהִשְׁתַּכַּחַת חֲסִיר:
- 5.28 פְּרִיס פְּרִיסַת מְלִכוּתְךָ וְיִהִיבַת לְמַדֵּי וּפְרָס:
- 5.29 בִּיאֲדִין אָמַר בִּלְשַׁאצֵּר וְהִלְבִּישׁוּ לְדָנִיָּאל
אַרְגָּוָנָא יְיָ-הַמְּוֹנֵכִיא יְיָ-הַמְּוֹנֵכִיא דִּי-דָהָבָא
עַל-צִוְאַרְיָה וְהַכְרִזוּ עֲלוּהֵי דִי-לְהוּיָא שְׁלִיט
תְּלָתָא בְּמַלְכוּתָא:
- 5.30 בִּיהּ בִּלְיִלְיָא קָטִיל בִּלְשַׁאצֵּר מְלָכָא יַכְשֵׁדִיָּא
יַכְשֵׁדִיָּא-פּ:

Szövegelemzés

„Belsazar király nagy lakomát rendezett”

Belsazar neve arámul בִּלְשַׁאצַּר azonos a babiloni Bél-sar-uszur-ral. A név jelentése a Bél-shar-u-tzur írásból: „Bél⁶² óvd a királyt.” Bármennyire is Bél-sar-uszur forma lehetett használatban, az arám nyelv mégis a Bél-shar-tzur formából írta át a nevet, melyben a közbenső határozott névelőt elhagyták.

A történelmi háttér című fejezetben már részletesen szóltam arról, hogy a nagy lakoma Babilon elestének éjszakáján történt. Kicsit furesának tűnhet az, hogy két elvesztett csata – az Opisz melletti és a Szippári – után két nappal, a király ilyen nagyszabású vacsorát rendezett. Nem maga a vacsora jelent különlegességet, hiszen közismert tény, hogy az ókori uralkodók nagy lakomákat szoktak adni főembereik tiszteletére, a megdöbbentő az a magabiztosság, ahogyan egy ilyen helyzetben eljár a király, hiszen Babilont Kürosz csapatai már körbevették, ahogy azt Xenophón leírásánál láthattuk.

Jeremiás könyve nem kevesebbet állít, mint hogy Isten előre megtervezte Babilon elestét: „Azért halljátok meg az Úr tervét, a melyet Babilon ellen tervezett, és az ő gondolatait, a melyeket Káldea ellen gondolt...”⁶³ A lakoma – amit a király Babilon pusztulásakor rendezett – előre meg volt jövendölve Jeremiás könyvében egy kettős próféciában az alábbiak szerint: „Az ő kedvüknek idején készíték nekik lakomát, és megrészegítem őket, hogy vigadjanak ... és megrészegítem az ő fejedelmeit, bölcseit, hadnagyait, tisztartóit és vitézeit...”⁶⁴ Hasonlót olvashatunk Ézsaiás könyvében is: „Teríts asztalt, vigyázzon a vigyázó, egyetek, igyatok; föl fejedelmek”⁶⁵ Xenophón leírásából tudjuk, hogy „phrügök, a lüdek, az arabok és a koppadokiaiak” is voltak szép számmal az ostromló seregben. Erre is találunk utalást a próféciában: „Mert íme, én nagy nemzetek gyülekezetét támasztom és hozom fel Babilonra északnak földéről, és sorakoznak ellene, legott bevétetik.”⁶⁶

„ezer főemberének”

Közismert tény, hogy az ókori uralkodók nagy lakomákat szoktak adni főembereik tiszteletére.⁶⁷ A lakoma helyszíne minden bizonnyal a királyi palota volt. Ez az ún. Déli Palota volt a többé-kevésbé hivatalos rezidenciája a királynak, és ez a hely volt a nagy állami

⁶² Lásd a Dán. 5: 4 magyarázatánál

⁶³ Jer. 50: 45.

⁶⁴ Jer. 51: 39, 57.

⁶⁵ Ésa. 21: 5.

⁶⁶ Jer. 50: 9.

⁶⁷ Lásd pl. Eszter 1: 3, ahol hasonló lakoma leírását láthatjuk.

ünnepek helyszíne is. A palota középpontjában a nagy trónterem állt, mely körülbelül 53 méter hosszú, 17 méter széles és 20 méter magas volt.⁶⁸ Minden bizonnyal ez az óriási csarnok volt az a hely, ahol Belsazar lakomája zajlott, mert nincs más csarnok a palotában, mely ezer ember befogadására alkalmas lett volna.

„és az ezer előtt bort ivott.”

Felmerül a kérdés: miért hangsúlyozza Dániel azt, hogy az ezer előtt ivott a király? Erre az lehet a magyarázat, hogy nem volt szokás a királynak a vendégeivel enni és inni. Ezt alátámasztja az a tény is, hogy pl. a perzsa udvarban a király rendszerint külön csarnokban étkezett, és csak különleges alkalmakkor evett és ivott a vendégei között.⁶⁹ Valószínű, hogy a babiloni udvarban is megvolt ugyanez az udvari szokás.

„Belsazar, a bor ízlelése közben”

A leírás sejtetni engedi azt, hogy a király parancsa közvetlenül az étkezés után hangzott el, amikor a szolgák az italokat kezdték felszolgálni. A legtöbb biblíamagyarázó azonban egyetért azzal, hogy a király józanul nem adhatott parancsot a szent edények megszenteltségeltetésére, melyet a későbbiekben olvashatunk.

„megparancsolta, hogy hozzák elő az arany és ezüst edényeket, melyeket Nabukodonozor az ő elődje⁷⁰ hozott el a jeruzsálemi templomból”

A pogány ideológia szerint a templomból zsákmányolt szent edények sorsa az lett, hogy a győztes bevitte azokat az ő istenének kincsházába⁷¹, jelezve ezzel azt, hogy istenei diadalt vettek a legyőzöttek istenei felett. A jeruzsálemi templom szent edényei három részletben kerültek Babilonba: az első részüket ie. 605-ben⁷², a megmaradt edények nagy részét pedig uralkodásának 8. évében⁷³ hozta el Nabukodonozor. A többi fémtárgyat pedig uralkodásának 19. esztendejében, a jeruzsálemi templom lerombolásakor hozta el hadvezére Nabuzáradán⁷⁴.

A kincsház egyébként a királyi palotában volt, a királyi lakrészekből egy keskeny, de gazdag díszítésekkel ellátott tornácon át lehetett megközelíteni.

⁶⁸ Az adatok forrása: *The Seventh-day Adventist Bible Commentary* IV. kötet, Wasington, 1955., 798. l.

⁶⁹ Ibn Ezra (1092-1167) Toledói származású zsidó tudós bizonyítja bibliakommentárjában. Idézi: Kecskeméti Alexis János prédikációs könyve, Akadémiai kiadó, Budapest, 1974., 317. l.

⁷⁰ A fordítás magyarázatát lásd a 7. vers magyarázatánál.

⁷¹ lásd Dán. 1:1-2.

⁷² lásd Dán. 1:1-2.

⁷³ lásd II. Kir. 24: 12-13.

⁷⁴ lásd II. Kir. 25: 8-17.

„hogy igranak azokból a király, a főemberei, a szeretői és az ágyasai.”

Arra nem találunk példát, hogy ezeket a zsákmányolt szent edényeket bárki is megszenteltetné. Még Nabukodonozor sem merészelte volna azokat istenének kincsesházából kihozatni, és profán használatra megszenteltetni. Belsazar azonban be akarta bizonyítani, hogy nincs olyan szent dolog, amelyhez ő hozzá nem nyúlhatna. Miért éppen a jeruzsálemi edényeket választotta? Úgy gondolom ez nyílt kihívás volt Isten ellen. Ahogyan azt Ézsaiás próféciájában olvashatjuk: *„És most halld meg ezt, bujálkodó, aki bátorságban ülsz, aki ezt mondja szívében: Én vagyok és nincs senki több ... Gonoszságodban bíztál, és ezt mondád: Nem lát senki engem! Bölcsességed és tudományod csalt meg téged, és ezt mondád szívedben: Én vagyok és nincs senki több.”*⁷⁵

A két arám szó: אֲגַשְׁתִּי és אֲגַשְׁתִּי valószínűleg azonos értelmű, mindkettő ágyast jelent. Valószínű azonban, hogy az egyik csoport magasabb társadalmi osztályt képviselt. A „szerető”-nek fordított szó a nemesi származású hölgyekre utal, míg az „ágyas”-nak fordított kifejezés a pénzen vásárolt, vagy hadifogság útján szerzett rabszolganőket takarja.

„Azonnal előhozták az arany edényeket, melyeket a jeruzsálemi templomból, az Isten házából hoztak el, és ittak azokból a király, a főemberei, a szeretői és az ágyasai.”

Erre az ismétlésre azért volt szükség, mert ezzel is hangsúlyozni akarta Dániel, hogy ez az esemény valóban megtörtént. Figyeljük meg a אֲנִי אֲגַשְׁתִּי - azonnal kifejezést. Károli következetesen így fordítja: „akkor”, vagyis közvetlenül utána, a parancs hatására azonnal. Az ismétlést egyfajta fokozásnak is tekinthetjük.

„Bort ittak, és dicsőítették az arany-, ezüst-, réz-, vas-, fa-, és kő isteneket.”

Az Alexandriai Vatikáni Kódex még hozzáteszi: „Az örökkévaló Istent, akinek hatalma van az életük felett nem áldották.” Ez a gondolat párhuzamos a 23. verssel. Az mindenesetre biztos, hogy a részeg babiloniak énekeikben a babiloni istenségeket dicsőítették, azokat a bálványokat, kiknek szobrai a város különböző templomait és szentélyeit díszítették. Ezért is jellemzi ezeket a leírt módon a szerző. Tekintsük át röviden kikerül is van szó. Babilon istenei a következők voltak: *Assur*, mint az asszírok nemzeti istene az istenek királya; *Anu-Oannes* az alvilág és sötétség ura, *Bél* az istenek apja, és *Ao* a bölcs vezető, ők alkotják az isteni hármasságot. Ezen három istenség mindegyikének egy női istenség állt az oldala mellett: *Anat* a szenvedőlegesen termékenyítő anyag, *Bilit* az istenek anyja, és *Toath* a nagy hölgy. Ezen kettős hármasságon kívül az asszír-babilóniai népek még öt bolygó csillagot is felvettek: *Ninip* a Szaturnusznak, *Merodach* a Jupiternek, *Nergal* a Marsnak, *Iszthár* a

⁷⁵ Ésa. 47: 8-10

Vénusznak, és *Nebo* a Merkúrnak felelt meg. Ezek voltak a nagyobb és főbb istenek, de rajtuk kívül még sok más alsórendű isteneket is tisztelt a nép félelemből vagy babonából.

A tudatos bálványimádás a legnagyobb bűnnek számított Izraelben. Az ebálhegyi átkok között első helyen olvashatjuk: „Átkozott az ember, aki faragott és öntött képet csinál, utálatára az Úrnak, mesterember kezének munkáját, és rejtve tartja (felállítja) azt! És feleljen az egész nép és mondja: Ámen!”⁷⁶ Ezért is adott Isten ennyire nyilvánvaló parancsolatot a Tízparancsolatban: „Ne csinálj magadnak faragott képet, és semmi hasonlót azokhoz, a melyek fenn az égben, vagy a melyek alant a földön, vagy a melyek a vizekben a föld alatt vannak. Ne imádd és ne tiszteld azokat; mert én, az Úr a te Istened, féltőn-szerető Isten vagyok, aki megbüntetem az atyák vétkét a fiakban, harmad- és negyedízigen, akik engem gyűlölnék.”⁷⁷

„Ebben a pillanatban emberi kéznek ujjai jelentek meg, és a palota meszelt falára írtak a gyertyatartóval átellenben”

Bár a הַיָּד arám szó órát jelent, a בְּ-הַיָּדִים kifejezés - ami itt szerepel - jelentése: azonnal, haladéktalanul, ebben a pillanatban.⁷⁸ Ezzel a kifejezéssel azt akarta érzékeltetni Dániel, hogy az Isten gyalázásának mintegy következményeként jelent meg ez a kéz. Hasonlít ez a kifejezés az előző fejezet 28. versére, ahol ezt olvassuk Nabukodonozorról: „Még a szó a király szájában volt, a mikor szózat szállt le az égből...”⁷⁹ Számos bibliai példát láthatunk arra nézve, hogy akik a legnagyobb bátorsággal szólnak Isten ellen, azokat Isten késsedelem nélkül megbüntette. Gondoljunk csak Góliát,⁸⁰ vagy Szanhérib⁸¹ példájára, akiket akkor szégyenített meg Isten az ő táborukkal együtt, amikor a legnagyobb káromlással szóltak Isten ellen.

Több protestáns magyarázó von párhuzamot a II. Móz. 31:18-al, ahol arról olvashatunk, hogy a kőtáblákat Isten a saját ujjával írta.⁸² Van azonban ennél egy sokkal kézzelfoghatóbb párhuzam is Ezékiel könyvében: „És látszott a Kerubokon **emberi kéznek formája a szárnyaik alatt.**”⁸³ „Isten hatalma úgy irányítja a szövevényes emberi eseményeket, mint ahogy a kerubok szárnyai alatt levő kéz vezérelte a kerékfeleségek bonyolult rendszerét.”⁸⁴

Az első vers elemzésénél, már szóltunk néhány szót a vacsora helyszínéről, most ezt folytatnánk. A *Koldewey* által feltárt Déli Palota trónterméről van szó, melyről a következőt olvashatjuk: „A csarnok egyik hosszabb oldalának közepe táján – a bejáratnál szemben – egy

⁷⁶ V. Móz. 27:15.

⁷⁷ II. Móz. 20:4-5.

⁷⁸ Lásd: H. L. Ginsberg: *Bibliai arám szótárában*

⁷⁹ Dán. 4:28.

⁸⁰ I. Sám. 17:45-51.

⁸¹ Ésa. 37: 6-7, 24, 36-38.

⁸² Lásd pl. Jubileumi kommentár - a Szentírás magyarázata Debrecen, 1967.

⁸³ Ez. 10:8

⁸⁴ E. G. White: *Próféták és királyok*, Advent Kiadó, Budapest, 1995, 332. l.

bemélyedés volt, melyben minden valószínűség szerint a trón állt. Elképzelésünk szerint a gyertyatartó, vagy álló lámpa, esetleg főcsillár, a trónszék közelében, vagy előtte lehetett. Az időtájt sok olajlámpából összeállított állólámpák voltak divatban⁸⁵ A csarnok túlsó, szemközti falán a lámpatartóval átellenben jelent meg tehát a titokzatos kéz, melyet a király így jól láthatott.

„és észrevette a király az író kézfejet.”

Az arám **כַּף** kifejezést többnyire egyszerűen kéznek fordítják, a **כַּף** többjelentésű szó, olykor a tenyérre utal, más esetekben a kéz csukló alatti részét jelöli a tenyérrel szemközti oldalon, vagyis a kézfejnek fordíthatjuk. A szöveg alapján egyébként nehéz megítélni, hogy a kézből pontosan mennyi volt látható.

„Ekkor a király arcszíne megváltozott, gondolatai felzaklatták, és derekának izmai elernyedtek, térdei is egymáshoz verődtek.”

Ez a leírás négy dolgot emel ki a király reakciójából:

- 1. arcszíne megváltozott:** az itt szereplő arám **נִי** szó fényt, fényességet jelent, de utalhat az ember eleven egészséges arcszínére is.⁸⁶ Ebből tehát arra következtethetünk, hogy a király vidámsága egy pillanat alatt elillant, és a félelemtől elsápadt.
- 2. gondolatai felzaklatták:** az arám **בָּהֵל** többjelentésű szó jelentéstartalma: nyugtalanít, feldúl, felzaklat, megzavar. Ezek alapján azt láthatjuk, hogy a király sejtette, hogy ez a jel csak baljóslatú lehet, kezdett kijózanodni, és reálisan gondolkodni. Ahogyan lelkiismerete felébredt, szinte azonnal megérthette, hogy végzettről, ítéletről van szó. Megrémülhetett.
- 3. derekának izmai elernyedtek:** az arám **הִרְפָּה** ige jelentése passzív alakban: meglazul, megereszkedik, eloldódik, elernyed. Arról van szó tehát, hogy ereje elhagyta, és nem arról, hogy görcsös fájdalma lett volna, ahogyan azt a legtöbben magyarázzák.⁸⁷ Sokkal inkább gondolhatunk arra, hogy a rémülettől elszállt minden ereje, és így a tartása megrogyott.
- 4. térdei egymáshoz verődtek:** mások így fordítják: térdei reszkettek. Ez a jelenség is mutatja félemének nagyságát.

Testi állapotából láthatjuk, hogy rettegett tette büntetésétől.

„Erősen kiáltozott a király, hogy hozzák be a varázslókat, a csillagjósokat és jövendőmondókat.”

⁸⁵ Koldewey leírását idézi: *The Seventh-day Adventist Bible Commentary IV. kötet*, Wasington, 1955., 799. l.

⁸⁶ lásd még Dán. 5: 9-10, 7:28.

⁸⁷ Hivatkoznak Ésa. 21:3-ra, ahol görcsös derékfájdalmat ír.

Rémülete kifejeződött abban is, ahogy hangosan kiáltozva követelte színe elé szolgálait. Hogy kiket takart ez a három csoport az alábbiakban igyekszem bemutatni:

Varázslók: az arám 𐤕𐤓𐤏 szó az akkád „asipu” szóból származik, melynek jelentése: ördögűző. Az ókori népeknél elterjedt volt az okkult tudományok minden ága: a jóslás, a mágia, az ördögűzés, és a varázslás különböző formái. Egyes országokban – így Babilonban is – az ördögi tudományok művelői maguk a tudósok voltak. A király minden fontosabb alkalommal kikérte tanácsukat, és nagyrészt az ő jóslataik alapján intézte az állam ügyeit. Ezek a varázslók elkísérték a királyt a hadjáratokba, vadászkirándulásokra, sőt a hivatalos látogatásokra is. A király magánéletét is nagymértékben befolyásolta a varázslók működése, akik a mindenféle hókusz-pókusz mellett azért hasznos dolgokkal is foglalkoztak. Orvostudományuk aránylag fejlett volt, számos megbetegedés ellenszerét, gyógyszerét sikerült megtalálniuk, tapasztalati úton.

Csillagjósok: az eredeti arám kifejezés a 𐤏𐤓𐤕 akkádi nyelven „káldu” egy arámi törzs tagjait jelöli, akiknek ősi lakhelye Alsó-Mezopotámiában volt, és akik akkor vették át az uralmat Babilon felett, mikor Nabupolasszár megalapította az újbabiloni dinasztiát. A kaldeus kifejezés ugyanakkor a babiloni királyi udvarban élő tudósok egyik csoportjára is alkalmazták, akik koruk legkiválóbb asztrológusai, csillagjósai voltak. Ezen tudósok csillagászati ismeretei meglepően magas fejlettségi fokot értek el, például teljes pontossággal ki tudták számítani előre a nap- és holdfogyatkozások idejét. A matematika terén is bámulatos volt a tudásuk, olyan számtani és mértani képleteket ismertek, melyek feltalálását tévesen az ókori görögöknek tulajdonították.

Jövendőmondók: az arám 𐤏𐤓𐤕 szó olyan igegyökből származik, melynek jelentése: vágni, határozni, megszabni, eldönteni. Ezek alapján a fenti fogalom általánosan elfogadott értelmezése a „sors meghatározói”, vagyis jövendőmondók. A jövő eseményeit igen sok módon igyekeztek megállapítani. Babilonban különösen a máj-jóslás terjedt el, mely úgy történt, hogy az áldozati állatok máját összehasonlították az agyagból készített ún. májmodellekkel, melyek ékírásos magyarázatokkal voltak ellátva. Ezek a modellek számos apró részletben és példában feltüntették, az összes lehetséges helyzetet az állatok májának fekvését és állapotát illetően. Ezeknek az elváltozásoknak az alapján igyekeztek a tudósok megfejteni a jövő titkait. A mezopotámiai ásatások során számos ilyen agyagból készült májmodell került napvilágra.

„Ezt mondta a király a babiloni bölcseknek: akárki legyen az az ember, aki elolvassa ezt az írást, és magyarázatát megmondja nekem, bíborruhát fog viselni, és aranylánc lesz nyakában, és királyságomban mint harmadik fog uralkodni.”

Most már nem volt más kívánsága a királynak, csak az üzenet megismerése. Ebből a versből kétségtelenné válik számunkra az, hogy bár a kézfej az írás befejeztével azonnal eltűnhetett, az írásnak mindenképpen ott kellett maradnia a falon. Tekintsük át ezek után, hogy milyen jutalmakat helyezett kilátásba a király az írás megfejtőjének:

- **bíborruhát fog viselni:** arra nézve, hogy a bíbor az ókorban a királyi öltözet volt: „... és bíborruhákon kívül, a melyek a Midián királyain voltak ...”⁸⁸
 „Dávid pedig bíborból csinált ruhába öltöztén ...”⁸⁹
 „Márdokeus pedig kiment a király elől kék bíbor és fehér királyi ruhában, és nagy arany koronával, és bíborbársony palástban...”⁹⁰
 „Kik kék bíborba öltözöttek, helytartók és fejedelmek.”⁹¹
 „És levetkeztetvén őt, bíbor palástot adtak reá. És tövisből fonott koronát tőnek a fejére, és nádszálat a jobb kezébe; és térdet hajtván előtte, csúfolják őt, mondván: Üdvöz légy zsidóknak királya!”⁹²
- **aranylánc lesz nyakában:** az a szokás, hogy a királyság nagyjait aranylánccal jutalmazták egészen az egyiptomi fogság előtti időkig visszavezethető:
 „És levéve a Fáraó a maga gyűrűjét kezéről, és adta azt József kezére; és felöltöztette őt drága gyolcs ruhába, és aranyláncot tett az ő nyakába.”⁹³
- **a királyságban mint harmadik fog uralkodni:** ilyen szokást nem találunk máshol a történelemben. Ennek magyarázata az a rendkívüli történelmi helyzet, melyről a történelmi háttér című fejezetben már részletesen szóltam. Belszár, mint társuralkodója apjának, értelemszerűen csak a második helyet foglalta el a királyságban. Érthető tehát, miért nem tudott magasabb méltóságot kilátásba helyezni az írás megfejtorjének, mint a harmadik uralkodó helyét.

„Ezután bementek a király összes bölcsei, de nem tudták az írást elolvasni, sem magyarázatát tudatni a királlyal.”

Felmerül a kérdés, miért írja le külön Dániel, hogy „bementek a bölcsek”, hisz az előző versben azt olvastuk, hogy a király hívatta a bölcseket és szólt hozzájuk. Úgy gondolom a hangsúly itt arra helyeződik, hogy a „**király összes bölcsei**” sem tudták elolvasni, és megfejteni az írást. Sokkal inkább jogos az a kérdés, hogy a bölcsek miért nem tudták elolvasni sem a falon megjelent írást. Hiszen a titokzatos írás szavai – mint azt a későbbiekben látni fogjuk – nyilvánvalóan arámi nyelven íródtak. A szövegből kitűnik, hogy Dániel nem magyarázza meg részletesebben, miért nem lehetett elolvasni ezt a titokzatos írást. Arra gondolhatunk, hogy nem tudásbeli ok miatt, hiszen elképzelhetetlen, hogy a bölcsek nem ismerték volna ezeket az ősi sémi, óhéber betűket. Bizonyos, hogy Isten akarata volt ez, mint ahogyan azt az Ap. Csel. 28:26-ban olvashatjuk: „Mert megkövéredett e népnek

⁸⁸ Bírák. 8: 26.

⁸⁹ I. Krón. 15: 27.

⁹⁰ Eszter 8: 15.

⁹¹ Ez. 23: 6.

⁹² Márk. 15: 17-18.

⁹³ I. Móz. 41: 42.

szíve, és füleikkel nehezen hallanak, és szemeiket behunyják; hogy szemeikkel ne lássanak, füleikkel ne halljanak, szívükkel ne értsenek és meg ne térjenek, és meg ne gyógyítsam őket.”

„Erre aztán Belszár király még nyugtalanabb, és még sápadtabb lett, és főemberei is megzavarodtak”

Érthető a király nyugtalanságának fokozódása, hiszen kire bízhatná e feladat megoldását, ha „összes bölcsei” sem tudják a választ. Dániel ekkor mellőzött volt az udvarban, ami a történet hátterén érthető is volt, hiszen – mint azt látni fogjuk – Belszár mindent igyekezett ellentétesen csinálni, mint ahogyan azt nagyapja, Nabukodonozor tette.

„A királynő – a király és főembereinek beszéde miatt – bement a lakoma termébe”

Keleti szokás szerint – az édesanya kivételével – egyetlen nő sem járulhatott hívás nélkül a király elé.⁹⁴ Az a tény, hogy Belszár nagyanyja – Nabonid édesanyja – e fejezetben leírt események előtt ie. 547-ben meghalt Dur Karâshu-ban kizárja, hogy róla lenne szó, ahogy azt régebbi kommentárok Josephus Flaviusra hagyatkozva feltételezték.⁹⁵ Marad tehát Belszár édesanyja, Nabonid felesége, akit Hérodotosz Nitokrisz néven őrzött meg. Hérodotosz több fejezetben ecseteli Nitokrisz legendás bölcsességét, én ebből az utolsó, és talán leghíresebb történetet idézném (I. fejezet 187.): „Ugyanennek a királynőnek támadt az a különös ötlete is, hogy a város legforgalmasabb kapuja fölött készítesse el saját síremlékét, amelyre a következő feliratot vésette: „Ha bármely babüloni királynak, ki utánam uralkodik majd, elfogy a pénze, az nyissa fel síromat, és vegyen belőle annyi kincset magának, amennyi neki tetszik, de ha nem hajtja a szükség, semmiképp se nyissa fel, mert bajt hoz a fejére.” Ezután a sír egészen Dareiosz uralmáig érintetlen is maradt. Dareioszt azonban bosszantotta, hogy nem használhatja ezt a kaput, s nem nyúlhat az önként kínálkozó kincshez. Ezen a kapun ugyanis azért nem közlekedtek, mert senki sem akarta, hogy elhaladtában a feje fölött legyen a halott. Dareiosz tehát felnyitatta a sírt, de kincsek helyett csak a holttestet, és ezt a feliratot találta: „Ha nem lettél volna telhetetlen és aljas haszonleső, nem nyitod fel egy halott sírját!” Ilyen asszonynak írja le a hagyomány ezt a királynőt.”⁹⁶

A gondolatjellel elkülönített részt a Septuaginta nem tartalmazza.

„és ezt mondta a királynak: Király, örökké élj!”

⁹⁴ Lásd például Eszter 4: 11.

⁹⁵ Lásd Josephus Flavius: A zsidók története c. könyvében, Európa könyvkiadó, Budapest, 1980. 236. l.

⁹⁶ Hérodotosz: Görög-perzsa háború, Európa könyvkiadó, Budapest, 1989. 93. l.

Ezt a babiloni üdvözlési formulát megtaláljuk a kortárs feliratokat olvasva, némileg hasonló formában: „*Nabu és Marduk adjon hosszú napokat, és örökkévaló éveket a királynak az én uramnak*”⁹⁷ A Biblia más könyveiben található hasonló köszöntések:

„*Akkor felkiáltott az egész nép, és monda: Éljen a király!*”⁹⁸

„*És fejet hajtott Bethsabé, arccal a földre leborulván, és magát meghajtván a király előtt, monda: Éljen az én uram, Dávid király, mindörökké!*”⁹⁹

„*Akkor mondtam a királynak: Örökké éljen a király!*”¹⁰⁰

„*Ne nyugtalanítsanak téged gondolataid, és arcszíned se legyen sápadt!*”

Amint a királynő értesült fia rémületéről és kétségbeeséséről, azonnal megkísérelte eloszlatni Belszár aggodalmait. Ez a mondata teszi nyilvánvalóvá személyét, hiszen az anyai gondoskodás szavai ezek.

„*Van egy férfi királyságodban, akiben a szent istenek lelke van*”

Ez a kijelentés teljesen egybecseng a 4. fejezet 5-6 verseivel, ahol Nabukodonozor állítja ezt. Ez is bizonyítja az anyakirálynő szoros rokoni kapcsolatát Nabukodonozorral.

„*és nagyapád idejében értelem és eszeség, és az isteni bölcsességhez hasonló tudás találtatott benne*”

Nem véletlen ez a fordítási változat, hiszen az eddigiek alapján bizton állíthatjuk, hogy Nabukodonozor Belszár nagyapja volt. Ezek a dicsérő szavak mutatják Dániel kiemelésének okát, amit a következő mondatrészben láthatunk.

„*és Nabukodonozor király, a te nagyapád, az álommagyarázók, varázslók, csillagjósok és jövendőmondók elöljárójává tette, a te nagyapád, ó király.*”

Dániel ie. 605-ben, az első fogolycsapattal került Babilonba. Az ifjú embert – több királyi vérből származó társával együtt – a király elkülönítette a deportált zsidóság többi részétől, udvarába vette, és különleges neveltetésben részesítette, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy nagy műveltségű és megbízható birodalmi tisztségviselővé neveltesse őt. Iskolai tanulmányai befejezése után tagja lett a Kaldeusok nagy műveltségű elit csoportjának, melybe a király közvetlen tanácsadói tartoztak. Ez időtájt nyílt meg Dániel előtt az az egyedülálló lehetőség, hogy alkalma nyílt megfejteni Nabukodonozor álmát.¹⁰¹ Ennek

⁹⁷ Idézi: The Seventh-day Adventist Bible Commentary IV. kötet, Wasington, 1955., 800. l.

⁹⁸ I. Sám. 10: 24.

⁹⁹ I. Kir. 1: 31.

¹⁰⁰ Neh. 2: 3.

¹⁰¹ Lásd Dániel 2. fejezetében

eredményeként a király rendkívül magas rangra emelte Dánielt, melyben a próféta hosszú éveken át megmaradt. Nincs tudomásunk arról, hogy Dánielnek ez a magas tisztsége mikor és miért szűnhetett meg, de valószínűleg ie. 570 előtt ért véget, mivel neve nem szerepel abban az „Udvari és állami évkönyv”-ben, mely felsorolja Nabukodonozor birodalmi tisztségviselőit.¹⁰²

„Mivelhogy Dánielben – akit a király Baltazárnak nevezett el – olyan rendkívüli lélek, értelem, és tudás, álmokat magyarázó, titkokat feltáró, és rejtélyeket megfejtő képesség találtatott.”

A Dániel név héber alakban: דָּנִיֵּאל jelentése: Isten a bírám. Az Ószövetségben először az I. Krón. 3: 1-ben találkozunk vele, Dávid és Abigail fiának volt a neve. Elterjedtségét bizonyítja, hogy több ókori nép használta ezt a nevet.¹⁰³ A Nabukodonozor által adott Baltazár név azonosítása már közel sem ilyen egyszerű. Az eredeti babiloni névnek így őrizte meg a kiejtését a héber ill. arámi átírás szerint a maszoréta szöveg: בַּלְטַשְׁאֲצָר. Noha a tudósok többféle azonosítást is ajánlottak a babiloni alakokkal, igazán egyik változat sem kielégítő. Ami bizonyos e névvel kapcsolatban, azt maga a Szentírás mondja ki: „Dániel, a kinek neve Baltazár, mint az én istenemnek neve.”¹⁰⁴

Nyilvánvaló ez alapján, hogy név első szótagja Babilon egyik főistenére „Bél”-re utal. Az is valószínűsíthető, hogy a בַּלְטַשְׁאֲצָר szó valamilyen rövidített alak lehet. Leginkább a Delitzsch által adott azonosítás állhat közel az igazsághoz, mely a *Bél-balatsu-uszur* formát jelöli meg eredeti alakként. Ennek jelentése: *Bél óvja meg a király életét.*¹⁰⁵

Felmerülhet a kérdés, egyáltalán miért volt szükség új név adására, hiszen Dánielnek már volt neve. Ez a névadás nem csupán formáság volt, sokkal inkább jelenthette azt, hogy a babiloni udvar örökbe fogadta Dánielt és társait, akik szintén új neveket kaptak. Hasonló jelenséggel találkozhatunk több bibliai iratban is.¹⁰⁶

Dániel fontos szerepét a babiloni udvarban három jelentős képességének köszönhette, melyek közül az első az álommagyarázat. Ez volt az ami Józsefet is naggyá tette a Fáraó udvarában.¹⁰⁷ A második a titkokat feltáró képesség, és a harmadik a rejtélyeket megfejtő képesség gyakorlatilag azonos tudást jelöl. Az arám קְטָרִי kifejezés jelentése: csomó, bog, kötés - átvitt értelemben rejtély, nehezen megoldható probléma. Ezt a szót később mágikus műszóként használták Szíriában és Arábiában.

„Most pedig hivattasson Dániel, hogy tudtul adja a megfejtést.”

¹⁰² Lásd The Seventh-day Adventist Bible Commentary IV. kötet, Wasington, 1955., 748. l.

¹⁰³ Lásd. im. 752. l.

¹⁰⁴ Dán. 4:5.

¹⁰⁵ Lásd. im. 7. l.

¹⁰⁶ Pl. I. Móz. 41:45, Eszter 2:7, stb.

¹⁰⁷ I. Móz. 41: 38-41.

A királynő bölcsessége lemérhető az ő beszédjéből, gondolatviteléből is. Először bemutatja a királynak Dániel képességeinek felfedezését, majd felemeltetését a magas pozícióba. Ezzel mintegy kiemeli őt a király tudatlan bölcsei közül. Végezetül – miután az ő képességeit kellően méltatta – azzal a tanáccsal fejezi be beszédét, hogy hívják elő Dánielt, mert ő az aki megadja a megfejtést. Ebben példamutatást láthatunk arra nézve, hogyan kell tanácsot adnunk másoknak.

„Dánielt azonnal a király elé vezették. A király így szólította meg Dánielt: Te vagy tehát az a Dániel, a júdabeli foglyok közül, akiket az én nagyapám hozott el Júdea tartományból.”

Láthatjuk a királynő szavainak hatását abban, hogy Dánielt azonnal a király elé vezették. Ebből a megjegyzésből az is kiderül, hogy Dániel nem vett részt a király lakodalmán. A király szavait a többség kérdő alakban fordítja, noha sokkal kézenfekvőbb a kijelentő forma használata, az előzmények háttérén. Belszár tisztában volt Dániel származásával, tudott az ő személyéről, de hivatalosan nem érintkezett vele. A történelmi háttér figyelembevételével valószínűsíthető, hogy Nabukodonozor halála után Dániel korábbi tisztsége¹⁰⁸ megszűnt, és visszavonult a közélettől. Ennek oka a babiloni politika megváltozása volt, amit egyrészt a Dánieli megrovás,¹⁰⁹ másrészt a perzsa udvarban később vállalt magas tisztsége¹¹⁰ bizonyít. Nabukodonozor utódai - köztük Belszár - nem követték nagy elődjük példáját, nem érdekelte őket az igaz Isten, sem az Ő tanácsai, ők a saját fejük után mentek, ennek is köszönhető a birodalom meggyengülése és bukása.

„Azt hallottam rólad, hogy istenek lelke, értelmesség, eszesség és rendkívüli bölcsesség találtatott benned.”

Figyelemre méltó, hogy Belszár nem használja a "szent" jelzőt az "istenekkel" kapcsolatosan, ellentétben a királynő, valamint Nabukodonozor szavaival.¹¹¹

„Most vezették elem a bölcseket és varázslókat, hogy elolvassák az írást és magyarázatát tudassák velem, de ők nem voltak képesek ezt megmagyarázni.”

Mi teszi képessé az embert arra, hogy Isten üzenetét megértse, és magyarázza? *"Azonképpen az Isten dolgait sem ismeri senki, hanemha az Istennek Lelke."*¹¹² A Szentlélek, aki nem lakozott ott a király bölcseiben, varázslóiban, csak Dánielben.

¹⁰⁸ "Babiloni összes bölcseknek előjárója" volt, lásd Dán. 2:48

¹⁰⁹ Dán. 5:22-23.

¹¹⁰ Dán. 6:1-3.

¹¹¹ lásd Dán. 5:11, és Dán 4:5.

¹¹² I. Kor. 2:11.

„Én pedig azt hallottam rólad, hogy te képes vagy megmagyarázni az érthetetlen dolgokat, és meg tudod fejteni a rejtélyeket. Ha tehát most el tudod olvasni az írást, és magyarázatát tudatod velem, bíborruhát fogsz viselni, és aranylánc lesz nyakadban, és királyságomban mint harmadik fogsz uralkodni.”

Ez a szakasz végleg megerősíthet bennünket abban, hogy Belszár csak hallott Dánielről, de nem találkozott még vele. Úgy gondolta, hogy a felajánlott jutalomnak nem tud majd ellenállni az eddig mellőzött próféta. Dániel azonban meglepő módon válaszolt.

„Dániel azonnal válaszolt a királynak, és ezt mondta: ajándékaid tartsd meg magadnak, és adományaidat másnak adjad, mindamellet az írást elolvasom a királynak, és magyarázatát megadom.”

Dániel jól tudta, hogy Belszár uralkodása csak órákig tarthat, ezért semmi értelmét nem látta annak, hogy bármilyen jutalmat fogadjon el. A bibliai leírásokból kitűnik, hogy nem elvi okok miatt tartózkodott a felajánlott magas tisztség elfogadásától, hiszen kevéssel a babiloni birodalom bukása után – a perzsa királyok alatt – ismét igen nagy szerepet játszott a birodalom kormányzásában.¹¹³ Ezt pedig azért tette, hogy ily módon kedvező befolyást gyakorolhasson a királyra, és hasznos eszközként Isten kezében előmozdíthassa a zsidó nép fogságból való megszabadulását. Belszár esetében azonban éppen azért nem fogadta el a felajánlott magas tisztséget, mert ennek hasznát nem vehette volna, sőt kellemetlenséget és veszélyt zúdíthatott volna magára és népére.

„Ó király! A Magasságos Isten királyi rangot, hatalmat, méltóságot, és dicsőséget ajándékozott Nabukodonozornak, a te nagyapádnak.”

Mielőtt elolvasta, és megfejtette volna a falon megjelent titokzatos írást, szükségesnek tartotta emlékeztetni Belszárt arra, hogy nagyapjának milyen keserű tapasztalatokat kellett átélnie amiatt, hogy vonakodott teljesíteni Isten elgondolását saját magára, és népére vonatkozóan.

„És hatalmától, melyet adott neki, minden népek, nemzetek és nyelvcsoportok féltek és rettegetek. Megölte, akit akart, és életben hagyta, akit akart, nagyá tette, akit akart, és megalázta, akit akart.”

A birodalom, a méltóság nem csupán szerencse dolga, mint ahogyan azt sokan gondolják, hanem Isten ajándéka az ember számára. Ahogyan az előző fejezetben is olvashatjuk: *"A felséges Isten uralkodik az emberek birodalmán, és a kinek akarja, annak*

¹¹³ lásd Dán. 6:2.

adja azt.”¹¹⁴ Pál Apostol így ír erről: *”Intelek azért mindenek előtt, hogy tartassanak könyörgések, imádságok, esedezések, hálaadások minden emberekért, Királyokért és minden méltóságban levőkért, hogy csendes és nyugodalmas életet éljünk, teljes istenfélelemmel és tisztességgel. Mert ez jó és kedves dolog a mi megtartó Istenünk előtt.”*¹¹⁵ Isten tehát minden méltóságot a mi érdekünkben emel fel, vagy taszít le.

„De amikor szíve öntelt lett, és lelkét megkeményítve gonoszul cselekedett, letaszították királyi trónjáról, és méltóságát elvették tőle. Kiűzték az emberek közül, és elméje az állatokéhoz vált hasonlónak. A vadszamarakkal lakott együtt, zöldellő fűvet evett, mint az ökrök, és testét az ég harmata áztatta, amíg el nem ismerte, hogy a Magasságos Isten uralkodik az emberek birodalma felett, és azt állítja fölé, akit akar.”

Sokszor támadták Dániel könyvének híradását azzal, hogy a történelem nem tud Nabukodonozor ürülségéről. Nem csodálkozhatunk azonban, hogy egy ilyen természetű eseményről - mely nem kevesebbről szól, mint arról, hogy az Újbabiloni Birodalom hatalmas királya egy időre elvesztette józan eszét - nem emlékeznek meg az akkori feljegyzések. Ebben a korban ugyanis csak olyan írásművek, történelmi feljegyzések láthattak napvilágot, melyek elismerően, szinte hízelgő módon emlékeztek meg az uralkodók tetteiről. Nabukodonozor betegsége egy igen furcsa jelenség a mai kor számára. Ez a különleges kór az örületnek az a fajtája lehetett, melyben a beteg állatnak képzele magát, és mindenben az állatok életmegnyilvánulásait próbálja utánozni. Erre a betegségre több ókori példát is ismer a tudomány. A British Múzeumban van egy ékirásos tábla, mely említést tesz egy emberről, aki ökröknek képzelte magát és fűvet legelt.¹¹⁶ Az elbeszélésünk azonban túl rövid ahhoz, hogy pontos diagnózist állítsunk fel.

„De te Belsazar, az ő unokája, nem aláztad meg szívedet, noha tudtad mindezt.”

A בַּרְזַל szó magyarázata minden nyelvben tágabb értelemmel szerepel, mint sarj, utód, leszármazott, ivadék... unoka. Ez, valamint a történelmi háttér ismerete késztetett a fenti fordításra.

Az ember sok mindent tudhat, nagy ismerete lehet, hatalmas bizonyosságok vehetik körül, de ha nem alázza meg a szívét ezek hallatán, mit sem ér velük. A kérdés tehát az, hogy belül a lelkében elfogadja-e az igazságot, és meghajol-e előtte, még akkor is, ha az őt elítéli, és életének radikális megváltoztatását kívánja tőle. Isten ismerete sok emberhez eljut, de vajon hányan alázzák meg szívüket, mikor ez értelmükhöz, lelkiismeretükhöz elhatol.

¹¹⁴ Dán. 4:14.

¹¹⁵ I. Tim. 2:1-3.

¹¹⁶ Orvosi szaknyelvben lichanthrópia, vagy zoanthrópia

„Sőt az Egek Ura fölé emelted magadat azzal, hogy az ő házából való edényeket hozták eléd, és te bort ittál azokból főembereiddel, szeretőiddel és ágyasaiddal, és dicsőítetted az arany-, ezüst-, réz-, vas-, fa-, és kő isteneket, melyek nem látnak, nem hallanak, és nem értenek. De az Istent, akinek kezében van az életed és minden utad, nem dicsőítetted. Ezért küldte el ezt a kézfejet, és íratott fel ez a feljegyzés.”

Belszár tette teljesen tudatos tett volt, azon túl, hogy az ital hatása alatt, még fogékonyabb volt Sátán sugalmazására. Ez azonban nem mentség, felelős volt azért amit tett. Tudatosan gyalázni akarta Istent, és lerombolni mindazt, ami a korábbi bizonyságok alapján benne élt.

Komoly figyelmeztetés ez mindannyiunk számára. Ha megismertük a Biblia Élő Istenét, ha elhisszük azt, hogy Ő valóban létezik, és mindenütt jelen van, akkor komolyan kell vennünk azt is, hogy kezében van a mi életünk, és előtte minden utunk. El kell fogadnunk azt, hogy részünkről az egyetlen értelmes magatartás, ha megalázzunk a mi szívünket Előtte – nem a szavainkkal, nem is a legszebb énekeinkkel csupán – hanem a mi életünkkel, azzal, hogy az Ő rendeléseit komolyan vesszük, és az ő szavának követésére mindenek felett törekszünk.

„És az írás, amely feljegyeztetett: Mené Mené Teqél U-pharszin.”

A Dániel által felolvasott szöveg minden valószínűség szerint négy arámi szóból állt. Az nem derül ki a leírásból, hogy milyen természetű lehetett az írás, ill. milyen kapcsolatban állhatott bármelyik ismert írással. Annyit azonban bizonyosan állíthatunk, hogy a szavak kibetűzése után sem lehetett megérteni a rejtélyes szöveg értelmét. Amikor 1878-ban **Ch. Clermont-Ganneau** fölfedezett egy *prs* feliratú súlyt, amely fél minát nyomott, sok magyarázó arra gondolt, hogy súlyok és pénzérmék nevei jelentek meg a falon ékírásban: *mina*, *sékel*, és *prs*, vagyis *fél mina*.¹¹⁷ A sorrend azt érzékeltetné, hogy a birodalom hogyan hanyatlott: az új-babiloni birodalom elértéktelenedése (mináról sékelre: 1/60 mina) után a perzsák veszik át a hatalmat. Szerintük Dániel – hogy Istennek Babilonra lesújtó ítéletét formába öntse – nem a súlyok értékét vette figyelembe, hanem nevük mássalhangzóit ezeket azonban más magánhangzókkal egészítette ki. Ezzel kapcsolatosan **Franiscus Juniust** idéznénk: *"Nem tudhatjuk milyen írással iratott a király szeme elé. Erről tehát semmit sem fogunk mondani"*¹¹⁸

„A Mené szó magyarázata ez: számba vette Isten királyságodat, és véget vet annak.”

Az arám ܡܢܝܢ kifejezés a "számolni" ige múlt idejű igeneve, jelentése: megszámlált, számba vett. A szó megkettőzése, különös hangsúlyt ad a kifejezésnek, melyet a korabeli

¹¹⁷ Dr. Herbert Haag: Bibliai Lexikon, Szent István Társulat, Budapest, 1989. 1223. l.

¹¹⁸ Franiscus Junius: Opera theologica, Genf, 1607. 178. l idézi: Kecskeméti Alexis János prédikációs könyve, Akadémiai kiadó, Budapest, 1974., 317. l.

pénzváltók munkájához hasonlíthatunk. Isten is kétszer számlálta meg Belszár uralkodásának napjait, és a babiloni birodalom esztendeit, és be is töltötte azt, vagyis semmi nincs immár hátra, véget vet annak. Hasonlóan olvashatjuk Jób könyvében: *"Nincsenek-é meghatározva napjai? Az ő hónapjainak számát te tudod; határt vetted neki, a melyet nem hághat át."*¹¹⁹ A történelem, és benne nekünk embereknek az élete is pontos terv szerint halad. Isten előre ismerte mindannyiunk életét, és egy tervet készített megváltásunkra. *"Megismertetvén velünk az Ő akaratjának titkát az Ő jó kedve szerint, melyet eleve elrendelt magában, Az idők teljességének rendjére nézve, hogy ismét egybeszerkeszt magának mindeneket a Krisztusban, mind a melyek a mennyekben vannak, mind a melyek e földön vannak."*¹²⁰ Ennek a tervnek tehát mindnyájan részesei vagyunk, hiszen a nagy események kis mozzanatokból tevődnek össze.

„A Teqél azt jelenti: megmérettél a mérlegen, és hiányosnak találtattál.”

Az arám תִּקֵּל kifejezésnél egy kicsit bonyolultabb a helyzet. Itt vissza kell nyúlnunk a maszoréta tudósok pontozási rendszeréhez, akik az arám szöveg ismertetésénél említett maszoréta szöveget összeállították. A maszorétáknak nevezett zsidó tudósok az i.sz.VII-IX. században magánhangzó jelekkel egészítették ki az ószövetségi kéziratokat. A תִּקֵּל kifejezést érdekes módon főnévnek tekintették, és úgy is pontozták. Valószínűleg azért választották a תִּקֵּל alakot, mert ez hasonlít legjobban a קִנְיָא hangzásához. Azonban a קִנְיָא szóhoz hasonlóan, nyilván a תִּקֵּל kifejezést is melléknévi igenévnek kell tekinteni, és úgy is pontozni: תִּקֵּלְ, így a jelentése: megmért. *"És hiányosnak találtattál"* - az ítéletnek szavai ezek, melyeket Dániel a királyhoz intézett, de vonatkoznak mindenkire, aki Belszárhoz hasonlóan figyelmen kívül hagyja az Isten által eléje tárt lehetőségeket alkalmakat. A jelenleg is tartó vizsgálati ítélet alatt minden egyes ember megméretik a mennyei szentély mérlegének serpenyőjében, mely megállapítja, hogy erkölcs, lelkeség és jellem tekintetében hogyan viszonyulunk az Istentől nyert áldásokhoz, lehetőségekhez, mennyei ajándékokhoz.

„A Péresz pedig: darabokra törött a birodalmad, és adatott a médeknek és pezsáknak.”

Nagy segítséget jelent, hogy Dániel itt a פָּרִיס alakot használja, az eredetileg használt פִּרְסִין alak helyett. Az arám פָּרִיס szó jelentése: rész, darab. Ez többszámban: פִּרְסִין, a ך pedig kötőszó, melynek jelentése: és. Károli ezt egy szóval adja vissza: elosztatott, a hangsúly azonban nem feltétlenül azon van, hogy a babiloni birodalmat hogyan osztották el a médek és a perzsák. A birodalomnak fel kellett bomlania, és ezt a feldarabolást a médek és a perzsák kezdték meg. Különös, és figyelemre méltó szójáték, hogy a פָּרִיס kifejezés tartalmazza a perzsa, ill. Perzsia neveket jelentő arám szavak פָּרִיס mássalhangzóit, hiszen a perzsa seregek éppen Babilon kapui előtt álltak.

¹¹⁹ Jób. 14:5

¹²⁰ Ef. 1:9-10

„Akkor Belszár parancsára felöltöztették Dánielt bíborruhába, aranyláncot tettek a nyakába, és kihirdették róla, hogy mint harmadik uralkodik a birodalomban. Azon az éjjelen megölték Belszárt a káldeusok királyát.”

Belszár most már megalázkodott, amit bizonyít, hogy nem büntette meg Dánielt, hanem harmadikká tette az országban. Most elismerte az igazságot, beismerte a kimondott ítélet igazát, és most már megalázkodott volna. De megrendítő azt olvasni, hogy azon az éjjelen megöletett. Nem volt már visszaút. Hasonló történik az utolsó ítéletkor is. A Mindenható Isten az emberek felett így hirdet ítéletet: **"Számba vett, számba vett, megmért, és megsemmisítetik."** Nincs tovább. És akkor **"eljönnek mind a pogányok és lehajolnak előtted; mert a te ítéleteid nyilvánvalókká lettek."**¹²¹ Azok, akiket ez a drámai ítélet sújt, ők is meghajolnak, de már késő számukra. **"Amikor szíve öntelt lett, és lelkét megkeményítve gonoszul cselekedett"** olvassuk Nabukodonozorról, akivel ugyanez történt, de akit a legutolsó pillanatban, a kemény és súlyos fenyíték hatására – amit a legbelsőbb őszinteségét ismerve az Isten alkalmazott – vissza tudott rántani a halálból. Nála is csak egy hajszálon múlt, ő is nagyon sokat tudott, és csak az utolsó pillanatban alázta meg szívét. Belszárnál azonban nem volt visszaút, ő nem volt képes erre. Az ijedségre, a tények okozta igazságfelismerésre igen, de szíve megalázására nem volt már képes.

¹²¹ Jel. 15:4

Összegzés

Végezetül foglaljuk össze, mi ennek a biblia fejezetnek a hozzánk szóló üzenete és tanulása számunkra.

Egyrészt felhívja figyelmünket, hogy a legveszedelmesebb dolog tudni Istenről, és szembefordulni vele. Megérteni azt, hogy kezében van a mi életünk, de nem törődni vele. Ismerni mindent, amit tennünk kellene, és nagyon keveset tenni, vagy éppen annak az ellenkezőjét: nem alázni meg szívünket Isten iránt. Mert az ember szíve észrevétlenül megkeményedik, és **"lelkét megkeményítve gonoszul cselekeddik"** míg végül a vesztébe rohan, visszavonhatatlanul. Ez lesz az Utolsó Ítélet szörnyű drámája, – mert az Isten igazsága megkívánja – hogy a tények ereje előtt, még a kárhozottak is meghajoljanak, és meg is fognak hajolni. Akkor már teljesen tisztán gondolkodnak, a nem szószerinti, hanem átvitt értelmű "részegségükből," elfogultságaikból, és minden addig homályos gondolataikból egyszerre kijózanodnak, és elismerik, hogy igaz az ítélet, de a szívüket már nem képesek megalázni. A hír: **"Számba vett, számba vett, megmért, és megsemmisít,"** egyben ítélet is. Nincs visszaút, és ugyanazon az "éjszakán" mindennek vége. Az ítélethirdetés után jön a végrehajtás, és itt már nincs segítség.

Másrészt pedig ez a fejezet megtanít arra, hogy bár az Isten szeretete határtalan, - az ő hívó szava nagyon sokáig, és ismételten szól - ne játszadozzunk a szív megkeményedésével. Az ige szavaival: **"Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveteket,"**¹²² mert lehet hogy holnap már késő. Már nem halljuk Isten szavát, mert megkeményedett a szívünk, és legközelebb már csak az Ítélet Napján halljuk, amikor a tények kényszerítő ereje alól nem lehet kitérni, sem jobbra, sem balra, és meg **kell** hajolni az igazság előtt. Akkor pedig nincs többé kiút! **"Boldog ember, a ki szüntelen retteg; a ki pedig megkeményíti az ő szívét, bajba esik."**¹²³ Legyünk tehát gyorsak a hallásra, mert ez az embernek az egyetlen biztonsága. Az Isten bármilyen irgalmas is, és az ő szeretete bármennyire végtelen is, az ember lelki képességei nem határtalanok. Ha megkeményedett a szív, nincs visszaút többé. Adja a Mindenható, hogy megértsük: életünk minden percének, amit itt a földön tölthetünk az Ő kegyelméből, és minden döntésünknek amit meg kell hoznunk, mekkora súlya van. **"Hiszen mindnyájan oda állunk majd a Krisztus ítélőszéke elé...mindenikünk maga ad számot magáról az Istennek."**¹²⁴ **Mert nekünk mindnyájunknak meg kell jelennünk a Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megjutalmaztasson a szerint, a miket e testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt."**¹²⁵

¹²² Zsid. 3:7-8.

¹²³ Péld. 28:14.

¹²⁴ Róma 14:10-12

¹²⁵ II. Kor. 5:10

Irodalomjegyzék

1. Az alapvető bibliai tanítások kátéja, Bibliaiskolák Közossége, Budapest, 1995.
2. Dániel könyve írásmagyarázati jegyzet, Sola Scriptura Főiskola
3. Dr. Tóth Kálmán: Történet és eschatológia Dániel könyvében.
Teológiai Szemle 1962. 3-4.
4. Dr. Zsiros József: Dániel könyve, Sárospatak 1937.
5. Dr. Herbert Haag: Bibliai Lexikon, Szent István Társulat, Budapest, 1989.
6. E. G. White: Próféták és királyok , Advent Kiadó, Budapest, 1995.
7. Gerhard F Hasel: Belszár uralkodásának 1. és 3. esztendeje, megjelent a Jó Hír 94/4 számában 232-242. l.
8. Hérodotosz: A görög-perzsa háború, Európa könyvkiadó, Budapest, 1989.
9. Josephus Flavius: A zsidók története, Európa könyvkiadó, Budapest, 1980.
10. Jubileumi kommentár - a Szentírás magyarázata Debrecen, 1967.
11. Kalla Gábor: Mezopotámiai uralkodók, Kossuth Könyvkiadó, 1993.
12. Kecskeméti Alexis János prédikációs könyve, Akadémiai kiadó, Budapest, 1974.
13. Kroeker Jakab: Világhatalom és Isten országa, Debrecen, 1932.
14. Ókori Keleti Történeti Chrestomathia, Tankönyvkiadó, Budapest
15. Pollák Kaim: Héber-Magyar Teljes Szótár, Budapest, 1881.
16. R.P. Dougherty: Nabonidus and Belshazzar, Yale University Press, New Haven 1929.
17. Ribáry Ferencz: Babylonia és Assyria, Budapest, 1869.
18. Rosenthal: An Aramic Handbook, Otto Harrassowitz, Wiesbaden
(H. L. Ginsberg: Bibliai arám szószedet)
19. Spinoza: Teológiai-politikai tanulmány, Akadémiai Kiadó, Budapest 1953.
20. Szigeti Jenő: Dániel próféta könyvének magyarázata, Békéscsaba, 1973.
21. Sziklay Gy. Sziárd: A zengirlii fölíratok, elephantinei papyrusok és Dániel könyvének arámi nyelve, Budapest 1914.
22. The Seventh-day Adventist Bible Commentary IV. kötet, Wasington, 1955.
23. Walter Lüthi: Az eljövendő Egyház, Kolozsvár, 1940.
24. Xenophón: Kürosz nevelkedése (VII. könyv), Európa könyvkiadó, Budapest, 1979.

A fordításhoz használt számítógépes forrásanyagok:

Bible Windows 2.1, Silver Mountain Software, 1993., mely az alábbi adatbázisokra épül:

- Timothy Friberg: The Greek New Testament, Fifteenth Avenue Bible Church, Seattle, Washington, 1992.,
- Alan Groves: The Hebrew Old Testament, Westminster Theological Seminary, 1991.,
- Robert Kraft: The Septuagint, University of Pennsylvania, 1991.,
- Barclay M. Newman, Jr.: The Greek Dictionary, United Bible Society, 1971.,
- Carl Peklenk: Hebrew Glossary, Silver Mountain Software, 1992.

(Az összeállítás: Dr. Alex Luc Professor of Old Testament, Columbia Biblical Seminary, South Carolina, W. L. Holladay: A Concise Hebrew And Aramaic Lexicon Of The Old Testament, Brown-Driver-Briggs: A Hebrew And English Lexicon Of The Old Testament, és R. Alcalay: The Complete Hebrew-English Dictionary munkái alapján készült.)

Biblia CD 5.0, Folio VIP Electronic Publishing, 1993., az alábbi fordításokkal:

- a katolikus (a Szent István Társulat által kiadott),
- a Károli Gáspár féle fordítás,
- a Református (a Magyar Bibliatársulat kiadása),
- a héber (Biblia Hebraica),
- a görög Ószövetség (Septuaginta),
- a görög Újszövetség,
- a latin (Vulgata),
- az angol (King James verzió),
- és a német (a Luther Márton féle fordítás)

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Dániel könyve az ószövetségi bevezetés-tudomány tükrében.....	5
A történelmi háttér	9
Dániel könyvének szerkezete.....	22
Dániel könyve 5. fejezet arám szövegének ismertetése.....	24
Az Ószövetségi arám nyelvről.....	24
Az arám szöveg eredete, és a fordítás alapja	25
Szövegelemzés.....	29
Összegzés.....	45
Irodalomjegyzék	46

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik munkám során segítségemre voltak. Mindenekelőtt konzulenseimnek: *dr. Reisinger János*, és *Sonnleitner Károly* tanárainknak, akik időt és fáradságot nem kímélve segítettek a munkám során felmerülő problémák megoldásában. Köszönet illeti továbbá sógornőmet Jáki Attiláné Erikát, aki a Septuaginta görögről való fordításában volt segítségemre.

Budapest, 1999. szeptember 5.

Jáki Péter